

СТОЈАН БОГДАНОВИЋ

КРАТКЕ

Књажевац, 2015

ДРАГОСЛАВ ЖИВКОВИЋ У ШЕСТ СЛИКА

1 Иста улица

За време отварања изложбе питам га: „Ком сликарском правцу припадаш?“ Он каже: „Ниједном!“ Затим пита мене: „А ком правцу припадају Ваше песме?“ Одговарам: „Авангарди“. Он се смеши и додаје: „Па онда, ја на неки начин припадам Медијали“. Коментаришем слике: „Доста су мрачне?“ „Јесу.“ Додајем: „Зато смо и радили заједно оне две књиге“. „Да, да“, потврђује. Има нешто заједничко између његових слика и мојих песама. Као да су из исте улице!

2 Да вас испратим

Једном приликом замолио ме мој братанац Небојша да одведем једног галеристу (трговац сликама) да погледа Драгослављеве слике. Звао сам Драгослава. Све је уговорено: дан и час посете итд. Гледајући слике трговац је једног тренутка упитао Драгослава: „Колико пара да вам дам за ову слику?“, показујући прстом на једну. Драгослав каже: „Не продајем слике“. Наставља да нам показује своја дела. Трговац обнавља понуду, у сада нешто измењеном издању: „Да вам дам двадесет хиљада марака за ову слику?“ Тајац. Небојша и ја ишчекујемо шта ће се догодити. Драгослав ми скида камен са срца. Каже трговцу: „Ако нећете да гледате слике, да вас испратим“. Трговац нешто промрмља себи у браду. Недуго затим кренули смо пут Ниша.

3 Куче

У оквиру културне сарадње Србије и Француске, Министарство културе, у време министра К., позвало је пет српских сликара да учествују својим делима на једној изложби слика у Паризу. Међу изабраним сликарима био је и наш Драгослав Живковић. Требало је, са делегацијом Министарства, на отварање изложбе у Париз да крену и сликари. Но, видевши да је све било аљкаво, да је Министарство то организовало првенствено због туризма и још којечега, Драгослав је одлучио да не иде у Париз. Господин из Министарства, задужен за организацију путовања, звао је телефоном Драгослава. Објашњавао

му је надугачко и нашироко да ће они, тј. држава, покрити све трошкове боравка и пута итд. Драгослав се снебивао, знојио се, потом је тихо, готово шапатам, промрсио: „Нема ко да ми чува куче“.

4 О имену мојем и његовом

Драги Књажевчани и ви њихови гости! Знате да је срећа важнија од богатства. Они на Титанику углавном су били богати, али нису имали среће. Ја имам срећу, и ето допадо вас да отворам ову божанствену изложбу нашег Драгослава. Ето, ви сте срећни људи, јер у својој средини имате Драгослава Живковића, светског уметника. Можете да га видите, можете да га пипнете, можете да причате са њим, и да причате пријатељима и потомцима да сте га видели. Можете да причате да сте присуствовали 2010. године отварању његове изложбе у вашој вароши. Ако вам којим разлогом, а не верујем да такав разлог постоји, није мрско, спомените и моје име. Ја сам своје име намерно везао за Драгослављево. Зато што је Драгослав велики сликар, славан сликар. Те ће се уз његово име понекад спомињати и моје.

5 Па што вас ми водимо

Драгослав Живковић је припремао своју другу изложбу на познатом Коларчевом универзитету, за коју је добио награду 1991. године. Ја сам у то време живео у Нишу. Био сам у сталном контакту са Драгославом и са, незаобилазном, директорком књажевачког музеја, сада помоћником министра за културно наслеђе, врлом госпођом Душицом Живковић, и са Душком Милошевићем, тадашњим председником ИССО Књажевац. Интересовао сам се да ме повезу на изложбу. Госпођа Живковић ми је више пута телефонирала и чврсто обећала да ће ме повести у Београд на изложбу. Свратићемо ми по вас, говорила је она. Заиста, дошао је и тај дан. Они су дошли по мене. Успут смо разговарали о свему и свачему. Једног момента ја сам упитао: „Ко ће отворити изложбу, ко ће говорити?“ Госпођа Живковић је одговорила као из топа: „Па што вас ми водимо?!“

У Београд смо стигли, као сви провинцијалци, неколико сати пре заказаног отварања изложбе. Чудио сам се шта да радим. Нисам спремио причу за отварање изложбе. Сапутницима

сам рекао да бих волео да купим нов шешир. Они су се здушно нудили да ми праве друштво приликом трагања за шеширом. Ја, међутим, нисам хтео шешир! Хтео сам да се решим њих, како бих негде смислио причу за отварање изложбе. Уз велике муке и доста убеђивања успео сам да се осамим. Отишао сам у чувену мераклијску кафану „Комуналац“, испод Студентског трга, и уз литар црног вина скројио причу.

6 Непознати

Када сам нашег Драгослава предложио за Мајску награду града Књажевца, тадашњи председник општине ми је рекао: „Па, професоре, овде га нико не познаје!“ Ја сам му одговорио: „Шта? Да ли треба да убије председника општине да би у Књажевцу био познат?“

Драгослав је добио Мајску награду.

ФЕНИКС

Д. Мацакањи

Мој пријатељ Д. рођен је за време Другог светског рата, или нешто мало пре тога. Све је то отприлике. Човек је рођен отприлике. Матичне књиге, у којима је уписано место рођења, датум рођења, подаци о родитељима... нестале су или изгореле за време рата, кад су, оно, усташе запалиле село и цркву. У то време, а и вековима пре тога, матичне књиге уредно је водила црква. После рата Д. је имао грдне муке. Морао је стално да доказује да је рођен. Успео је то помоћу сведока. Њега су, дакле, родили сведоци. Ту је крштеницу, после се звала извод, предао негде, да би нешто остваривао, нека своја права. Они аљкави чиновници му загубе ту крштеницу коју је остварио помоћу сведока. Како? Напросто, тада архива и није постојала, јер је сваки чиновничкић полазећи у нужник понео бар по један лист... Тако је Д. морао поново да се роди, тј. да тражи нове сведоке. Био је као феникс. Кад год му је затребала крштеница, морао је да набави нове сведоке и да се поново роди.

Хвала Господу, још је чио.

СУЛУНДАРИ

У своје време, један мој познаник, који је студирао на чувеној Сорбони, обилазећи центре за образовање радника држао је предавања, тезгарио, па је тако доспео, рецимо, у Шабац.

Дође он тамо једном приликом. Уђе у кабинет. Скину шешир са ћелаве главе и окачи га на чивилук који је стајао тик до врата. Шешир је био прилично излизан, а имао је и једну рупицу при врху. О тој рупици се распредало на све стране. Неки су тврдили да му је неки миш средио шешир, јер шешир није стављао у кутију, како би иначе требало. Други су тврдили да му је то успомена из неког двобоја, да је туда прошао метак од пиштоља, чак су тврдили да знају и његов калибар. Шешир му је служио и да покрије главу. Стављао га је преко очију кад год би се извалио испод крушке. Може бити да је она рупица на врху шешира имала своју улогу приликом дисања.

Потом је одложио своју изанђалу ташну из које су на све стране испадале разне формуле, интегрални, функције... Ташну би иначе стављао испод главе кад је оно шеширом покривао главу, оно, испод крушке. Чинило се да је у ташни скривао још понешто. Као да тамо нису биле само формуле. Али до данас нико није успео да завири у ту фамозну торбицу нити да проникне у њен садржај. Неки су као натукнули да у њој скрива нешто из последњег рата. Неки из његовог комшилука су видели, наводно, кад је показивао један нажутели папир једном сумњивом брадатом типу. Међутим, чини се да у ташни има још нешто. Кад год је ташну спустио на сто, нешто је звецнуло. Можда је пиштољ, можда...

Пошто је усукао брк. Занимљиво, увек је усукао само десни брк. Леви никада није дирао, па су због тога многи сумњали да се у томе крије нека математичка тајна. Колутао је крупним очима. Беоњаче су само севале. Стално је подизао главу нагоре. Неки су мислили да је приликом предавања формуле читао са плафона. Како је био прилично строг, нико се није усудио да погледа нагоре, тако да је и то била нека тајна. Коначно, после опсежних припрема почео је предавање.

Понекад, током предавања застане, мало се замисли, потом почне да се зноји. Тешко је дисао. Буде тако одсутан неко време, таман толико да они помисле да је све то истина, то у вези с двобојем. Професор је имао и један ожиљак понад обрве. Не зна се од чега и како је то зарадио. Зли чаршијски језици додали су својим причама тај ожиљак као крунски доказ да је

окршај негде био и да професор нешто таји. Они други, који су га као бранили, тј. који су били на његовој страни, истицали су његово знање математике. Његово знање математике очаравало их је вероватно због, такође, њиховог непојмљиво великог незнања. Њима се чинило да је он сам Господ и да он те формуле сад прави и само њима их свечано саопштава. Тишина је била као у цркви.

Држи он час, прича, прича, овај интеграл, онај интеграл, а они, пословође, све потенцијални директори, платили дебело школарину, дремуцкају, зевају. Дешавало се да неко почне и да хрче. А били су скоро сви до једног дебелушкасти. Причало се свуда да крадуцкају, али није тако изгледало. Изгледало је као да су живели у рају, а не у сиротињској земљи на Балкану. Узимали су колико су могли. И тек ће један од њих, који је био добро ухрањен, када се добро наспавао, да пита, онако без имало стида:

– Професоре, а шта ће нама ти интегрални?

Професор се окрену, погледа га изнад наочара, онако значајно, и упита:

– Извините, а где ви радите?

Овај добро ухрањени, задригли, потенцијални директор, одважно му одговори:

– Ја сам пословођа у гвожђарској радњи, ту на углу улице...

А професор ће даље:

– Добро, добро. Замислите, дођем ја код вас у радњу и питам да ли имате сулундаре. Ви ми потврдно одговорите. Онда ја кажем вама: дајте ми три метра сулундара. Ви ми дате рачун. Ја одем до касе. Платим рачун и кренем према излазу из радње. Подсећате ме да узмем сулундаре, а ја вас озбиљно питам шта ће то мени. Шта бисте ви тада рекли?

По завршетку часа излазили смо лагано из учионице. Професор се изненада затетурао и пао. Помислили смо да се саплео о онај трули праг на улазу у кабинет. Шешир се откотрљао по ободу дуж прљавог ходника. Она ташна је зинула. Из ње је испало одликовање, које је стално звецкало. Јасно се могло на њему прочитати – Александар, свом ратном другу.

Отишао сам посрамљен. Мислио сам да ћу побећи негде далеко. А ево докле сам стигао.

ЈЕЛ' ВАМ БОЉЕ

Током те школске године појавио се један кандидат за докторску дисертацију. Звао се Вељко. Разговарали смо дуго на аутобуској станици у Нишу. Око нас су се по тој смрдљивој станици мували џепароши, сецикесе, цигани и наравно гомила путника. Углавном сељаци који су продавали своје производе, своју муку, на пијаци која је била смештена, и данас је ту, одмах до станице и до чувене Нишке, турске, тврђаве.

Ситуација је била помало чупава. Вељко је магистрирао нуклеарну физику у Љубљани. Затим се упутио у Москву. Тамо је у познатој, тврдој, руској школи завршио и одбранио кандидатску дисертацију. Коначно је, после низа перипетија, тај мученик пријавио докторску дисертацију на ПМФ-у у Приштини. Сада су сви његови пријатељи, а и укућани, помислили да је то готово. Али није тако било.

У Приштини, одавно, није била добра политичка ситуација. Како су политичари, наши, шиптарски, а нарочито они белосветски, изделили народ, то су се на исти начин изделили и интелектуалци. Можда је боље рећи они који су себе називали интелектуалцима. Највећи број таквих се намувао по разним факултетима, који су, сви одреда, прављени штапом и канапом. Професори су довођени са разних страна, а те су стране углавном биле политички супротстављене. Било је ту тезгароша из Београда, и четника и комуниста. Кад је требало да иду негде на јагњетину по околним кафанама они су се добро слагали. Било је ту оних из Загреба, и усташа и комуниста, чији су се репови вукли чак до Хајделберга и даље, до ко зна које обавештајне централе. По питању јагњетине ни они се нису бунили. Напротив, здрушно су то одобравали, као и они из Београда. А тек како су били одушевљени они из Москве, то не могу ни да вам опричам. Кандидати су били толико снисходљиви и сервилни према гостујућим професорима, да је то било мучно гледати. Наставно-научно веће било је подељено и функционисало је по принципу реципроцитета. Шта то значи? Па, просто речено значи: ја теби, ти мени. Или, да подробније објасним тај систем: требало је пре сваког случаја да се српска и шиптарска страна договоре да ли тај и тај кандидат може да прође. Није се ту расправљало о науци, не дај боже, јер су од науке тамо сви били оперисани још док су били мали. Дакле, ако се договоре да данас прође неки српски кандидат, онда следећи пут, а може и на истој седници, мора да прође неки шиптарски кандидат.

Е, у тај систем се није уклопио наш кандидат Вељко. Највероватније јер је систем шкрипао ако није био добро „подмазан”.

После десетак година наш кандидат је успео, ко зна како, да се одреди комисија састављена од супервизора, коју смо сачињавали чувени професор Ђурађ Ђуро Курепа, један шиптар и ја. Није било спорно знање кандидата, тј. нису били спорни резултати које је кандидат изложио у својој дисертацији. Увек, у току оних фамозних десет година, било је процедуралних мањкавости, тако да је та дисертација стално одлагана а кандидат мучен, истрпљиван и мрцварен.

Професор Курепа је приликом првог нашег сусрета у вези са докторатом ауторитативно нагласио: „Молим вас, колега, ја ћу написати реферат о дисертацији“. Поштујући професора, ја сам се с тиме сложио.

Време је пролазило. Пролазили су дани, месеци и тек једном приликом када смо се случајно срели у Институту, он ми саопшти своју одлуку: „Колега, ипак је боље да ви напишете реферат о Вељковој дисертацији“. Прогутао сам кнедлу и прихватио одлуку професора.

Сва та дешавања су била око Нове године. На Бадњи дан умре моја светла мати, која је кратко боловала али од гадне болести. Дуго нисам могао да се саберем због тог догађаја, а ни данас ми није јасно зашто је Господ то учинио, и њој а и мени. Матер смо мој брат, очух и ја сахранили по нашим православним обичајима. Била је страшна зима, минус 28°, а снег до паса. Сви ти догађаји потпуно су ме избацили из колосека. Још сам се и разболео. Наравно да нисам могао у таквом стању да пишем и напишем онај реферат о докторској дисертацији. Моја врла жена и мој син су ме дворили тих дана како бих стао на ноге.

У таквој ситуацији, једне вечери зазвонио је телефон. Моји су ми донели апарат до кревета у коме сам лежао. Јављао се професор Курепа. Пита да ли сам написао реферат. Објашњавао ми је надугачко и нашироко да је код њега дошао кандидат Вељко. Онај што је чекао десет година. Каже ми да ће се сутра одржати седница већа у Приштини, па кад би он то сутра тамо понео... Мени се све смркло и ја, скоро несвесно, одбрусим професору Курепа: „Професоре, до сада нисам никоме написао реферат за једну ноћ, па нећу ни овај. Осим тога, матер смо јуче испратили, ја сам се разболео...“ Пошто је он инсистирао, грубо речено, ја сам га напсовао!

Прође неко време, ја се придигнем и почнем да одлазим у Институт. Кад, једнога дана, ево га професор Курепа! Мене обу-

зе нелагодност због оних грубих речи које сам изговорио преко телефона. Хтео сам у земљу да пропаднем, што кажу наши сељаци. Он иде према мени, а ја осећам да сам црвен као булка. Жив ме срам изеде. А професор се благо насмеши и упита ме очински: „Колега драги, јел’ вам боље?“ Не сећам се шта сам му одговорио. Можда, ништа.

НУ, ГОС'Н МИТРИНОВИЋ

Ову причу ми је под крај прошлога века испричао мој пријатељ Миодраг Трифуновић, звани Драган, у поверењу и у строгој дискрецији, скоро шапатам, за време једног ручка у кафани „Коларац“, где су се после разних семинара у САНУ окупљали српски математичари.

Пре Другог великог рата млади господин Митриновић је докторирао у Паризу, на задовољство и срећу својих родитеља, и своје веренице, разуме се. Пошто је био талентован и бистар, одмах је добио намештење у Београду. Брзо је напредовао. Почео је рат. Окупација. Сналазио се некако. Немци су допустили једноме српском генералу да формира владу. Саветник министра просвете у тој влади постао је господин Митриновић. Није ми Триша рекао колико му је трајао мандат, нити ми је саопштио детаље о његовим пословима у Министарству просвете, јер су наишли неки који нису морали то да чују. Интересантно да је при крају рата, то готово нико није приметио, господин Митриновић некако нестао из Београда; као да је у земљу пропао.

Кад су Руси ослободили Београд и комунисти учврстили своју власт, почеле су припреме за рад школа и Универзитета у Београду. Министарка просвете била је нека жена из владајуће клике; жена неког главешине из врха КПЈ; једна женетина, што би рекли наша браћа Црногорци. Позивала је професоре не би ли установила њихово политичко опредељење и шта су ти људи радили за време рата. Нико од тих из нове власти није се интересовао за науку. Они су тврдили да су њихови универзитети затвори и да су се њихови кадрови углавном тамо и школовали. То је иначе било тачно. Затворе су називали црвеним универзитетима. Што дужи боравак у затвору то боља препорука. У сврху обезбеђивања релевантних доказа о боравку у неком престижном затвору са неким гласовитим робијашем организоване су праве хајке на сведоке. Сведоци су тражени и међу мртвима. Они су били још и најбољи. Мртва уста не говоре. Међу професорима универзитета било је оних који су у време Октобарске револуције на позив српскога краља и владе дошли у Србију. Допринос развоју научне мисли и културе тих људи био је огroman. Међу њима је било великих научника, светскога реномеа, академика, сликара, ректора руских универзитета... На њих је била посебна паска. Рат је рат. И разне ствари се догађају које после рата изгледају као занимљиве догодовштине.

Тако она министарка једнога дана позове Николаја Салтикова, једнога од оних чувених руских математичара, да дође на разговор у Министарство просвете. Наравно да није постојала могућност да тај господин Николај одбије позив министарке, јер су комунисти били врло репресивни. Дође он у Министарство. Дежурни официр га уведе код министарке. Кад тамо поред министарке укипио се неки човек у партизанској униформи, у то време са обавезном црвеном петокраком на капи коју су називали титовка. Када се мало приближио, Николај препознаде господина Митриновића, који је за време рата био саветник министра просвете у генераловој влади. Николај скоро да се обрадовао када је угледао господина Митриновића, јер га је познавао од пре рата, али се овај пред крај рата негде изгубио. И мимо протокола упути се према Митриновићу са питањем: „Ну, гос'н Митриновић, где ви набавили ету униформу?“

ПЕРИЦА

Петар, Петрић, Педро, Петер, Петруш, Петрашин, Питер, Пеки, Пјотр, Пеко, Пеца, Перић, Перко, Петроније, Пера, Петрица, Петрушин, Периша, Перо, Пјетро, Пјер, Перкан...

Перица треба да је име којим Срби из милоште именују малог Перу, а Пера је име којим они из истог разлога именују малог Петра. Но, мож да буде ал не мора да значи, често Срби употребљавају... Не постоји Србин који не познаје бар једног Перицу. Познајем и ја једног од њих. Његово право крштено име јесте Перица Донков. Тога Перицу ћу у даљем тексту звати једноставно његовим именом.

Перица је наумио, а можда сам га и замолио, да уради мој портрет за једну књигу, коју сам, те сада већ далеке 1994. године, припремао за штампу. Стицајем околности, књига није тада штампана. Тај портрет, за који Перица каже да је један од најбољих које је урадио, не знам заиста колико портрета је он урадио, можда само тај, остале нисам видео, употребио сам прошле године. Штампан је у мојој библиографији, и то на почетку књиге.

Не сећам се у којој фази израде тога портрета, можда кад је већ био готов, када смо коментарисали портрет и технику израде, Перица ми је открио историју оловке, conte-а, којом је портрет урађен, тј. гребан и изгребан. Да не буде забуне, портрет, по мом скромном знању, изгледа феноменално. Перица је као студент београдске ликовне академије боравио, где би сликар него у Паризу. Имао је срећу. Баш у то време у Паризу је била у току изложба онога шпанског брбљивца Салвадора Далија, који је био, и сада је, велики, светски сликар. Наравно да се Перица тамо упутио, на ту изложбу, то се не пропушта. То, такву прилику, не би пропустио ниједан студент сликарства, па није ни наш Перица. Али Перица је заиста имао срећу. Тамо је главом и брадом био присутан, ту пред њим, и сам велики маестро Дали. Перица се прибрао и замолио маестра да му да аутограм, тј. да му потпише каталог. Дали је готово нехајно одмахнуо руком рекавши: „Немам оловку“. Перица је хитро из џепа извадио conte. Дали је прихватио оловку уз зачуђујући упит: „Шта ће вама conte?“ Перица му одговори: „Па, ја студирам сликарство.“ Дали је уз осмех потписао каталог и пружио га Перици. Наравно да му је вратио и conte, иначе од мог портрета не би било ништа и ко зна о чему бих ја сада писао. Дали није био мутав. Одмах је знао, осетио је, са ким има

посла. Најважније од свега у овој причи је то да Дали Перици за потпис није узео ни пару. А Перица, он сада није Перица. Фале му бркови. Само још бркове да си нацрта. Уме он то, само кад хоће. У енформелу, јасно. Он је сада маестро Перица. И сви моји унуци се чуде зашто га још увек зовемо Перица кад он више није мали!

ЧАУ ЧАУ

Када се мој братанац Небојша уселио у нову кућу, која је била мало изван централног дела вароши, одлучио је да деци купи куче. Због социјализације деце, говорио је он, а сви смо знали да је одлуку о куповини донео из разлога сигурности. Водило се рачуна о врсти пса, о његовом здрављу, да ли се лако дресира, да ли... Треба са њим деца да се играју, а не да се куче вуче по кући и по дворишту као покретни боварник. После низа консултација и многобројних увида у родослове разних паса (детаљно су испитивани педигреи, што се у Србији не ради чак ни кад се људи жене), одлука је пала. Решено је да се купи чау чау. То је кинеска сорта паса, коју су од истребљења сачували Енглези. Зна се да су Кинези јели, а и сада једу псе. Према старим кинеским записима, на кинеском двору посебна царска посланица био је језик пса чау чау. Његов језик је плаве боје, па се због тога говорило да је то пас који је лизнуо небо.

Пас, који је био прави мали лав, коначно је стигао у двориште куће у Мокрањчевој улици... Деца су била одушевљена и раздрагана. Радости није било краја. Том приликом у гости-ма се затекао и знаменити нишки сликар Перица Донков. Домаћин му је објашњавао да су деца купили пса сорте чау чау, а Перица је муњевито реаговао рекавши: „Знам, то је оно куче чији језик се једе, права посланица“. Сви су се згледали. Домаћин је у шали госту добацио: „Само мислиш на јело. Дошао си да нам поједеш куче“.

Гост и домаћин су наставили раговор о другим темама, а деца су са псом неприметно изашла из собе. Време је пролазило и у неко доба гост је отишао. Домаћини су тада приметили да деца нема већ дуже време. Загледали су у потрази за децом у готово сваки кутак куће и дворишта. Деца и пас као да су у земљу пропали. Домаћине је почела да хвата паника. Мајка је почела да плаче, да кука. Тек у поноћ су успели да пронађу децу. Заједно са псом шћућурили су се у једном мрачном, старим стварима претрпаном делу подрума. Збуњени домаћини упитали су децу: „Па, шта радите ту?“ А ови ће, преплашени, плачним гласом у исти мах: „Сакрили смо куцу да је чика Перица не поједе“. Једна деца нису знала да чика Перица није Кинез.

ИДИ КОД ФОТОГРАФА

Када је реч о сликарству, сложили смо се одавно, тешко је у било којој распри изаћи као победник. Тако је било и овај пут кад смо присуствовали расправи о сликарству између једног професионалца, какав је наш пријатељ Перица Донков, и такође наш пријатељ Јова Тасић, звани Таса. Наиме, може се рећи да је Таса био, и сада је, тотални лаик за сваку врсту сликарства, па и за енформел, којим се бавио, и то врло успешно, сликар Перица Донков. Расправа је била неравноправна, мучна, јер је Перица био неупоредиво надмоћан. Али, у оваквим случајевима обично ти који су надмоћни попусте. Не воле да се убеђују са незналицама. Међутим, Перица није одустајао. Перица пита Тасу: „Добро, Тасо, ти не волиш енформел и не сматраш то за сликарство. Шта ти сматраш сликарством? Да ли ти је лакше да размишљаш о апстрактном или о нечему што ти је пред очима?“ На то је Таса, као правник, као врло рационалан човек, одговорио: „Па, наравно, о ономе што видим. Нацртај ти мени човека. Шта се ту ви савремени сликари измотавате? Какав енформел, дођавола?!“ Перица наставља своју причу: „Е, тако ти је и у сликарству. Лакше је сликати реално него апстрактно. Али, да бих ти то објаснио, треба ми девет семестара. Лакше ми је да ти то покажем.“ Перица узима блок. Из њега вади хартију и за тили час нацрта Тасу. Таса је био врло изненађен и збуњен. Згранут, гледа свој лик на папиру. Као да види себе у огледалу. Не може да верује. Кад се мало прибрао, каже: „Па ти знаш да црташ?“ Перица смирено узима цртеж и цепа га. Таса протестује: „Чекај, што цепаш то?“ Перица му одговара: „Прво, шта ће ми твој лик? Друго, ако баш хоћеш фотографију, иди код фотографа!“

РАЗГОВОР СА ЧУПОНОМ

Велики људи после смрти
друге остављају збуњеним.
Пол Валери

На једној конференцији математичара у Скопљу 1982. године, после излагања професора Ђорђа Чупоне, учесници су постављали питања. Чупона је одговарао. Са лакоћом. Из њега је исијавала ерудиција. Наравно да је доминирао. Изгледао је као мудрац, као гуру. Ту је било разних вукова. Атмосфера густа, али ја сам се одважио да поставим једно питање. Заправо, констатовао сам да је све урађено по аналогiji са бинарним случајевима. Знате већ, он се бавио \mathcal{N} -арним случајевима. Одговор је био у облику питања: „А шта није по аналогiji?“

Ових дана, после скоро тридесет година, у разговору са покојним Чупоном, Бог да му душу прости, присетио сам се да је и Господ створио човека према својему обличју.

ЧИЧА У ЦРНОЈ ГОРИ

Стриц Небојше Богдановића, кога су сви у вароши, а и шире, звали Чича, у то време много је путовао. Тако, обрео се неким послом у главну варош Црне Горе. Тамо је било све сиво. Људи одрпани. Незадовољни. Љути као рисови. Као после сваког рата, а и не само због тог проклетог рата! Лево-десно, и Чича је приспео на неко славље. Славила се нека диплома. Не онако богато као у Србији, али људи су се окупили да прославе. Стоји се око стола. Нема столица. То се зове „шведски сто“. А одакле су то донели не зна нико. Наздравље! Једу људи. Пијуцкају. Прозборе по коју реч. Чича им је причао како се слави у разним државама, код различитих народа. Присутни су га помно слушали, широм отворених очију. Време је одмицало и Чича је решио да закључи причу. Мало се замисли, па рече: „Овде у Црној Гори је као у мом селу“. Присутни гости, а и домаћини, се озарише. Умирише се очекујући појашњење. Мислили су да је свако интимно дубоко везан за свој крај и да неописиво воли своје село. Скоро са ускликом, сви у један глас, упутили су питање: „Господине, реците нам како је у вашем селу?“ Уместо очекиваног одговора, Чича је промрљао: „Сви паметни људи одавно су отишли из нашег села!“ Иначе, већина присутних су одавно већ били стални житељи Дедиња.

БЕОГРАДСКИ СЕЉАЦИ

Некако у пролеће пред рат, Друштво српско-јеврејског пријатељства, уз сагласност Владе Србије, организовало је посету Србији двадесетак градоначелника израелских градова. У израелској делегацији било је и неколико људи из њихових кибуца. Неколико председника српских општина јавило се на позив др Кларе Мандић, председнице Друштва српско-јеврејског пријатељства. Међу њима је био и Чича. Пријавио се да прими и угости некога из израелске делегације. Састанак је био уговорен код Милошевог конака у Београду. Чичи је запао градоначелник Кохав Јаира, господин пуковник Давид Рош. Занимљив, преплануо омањи човек. Образован. Говори неколико језика. Брзомислећи, а опет одмерен. Писмо, захвалницу, по повратку у Израел, написао је Чичи на српском. Но, да не дужим. После неколико дана, Чичу поново зове др Мандић. Е то је била једна изузетно способна жена. Пријатна и одличан организатор. О њеној лепоти ћу вам причати неком другом згодом. Зове она Чичу. Каже да има троицу Израелаца из неких кибуца. Наши сељаци и не знају шта је то кибуц.

Они би волели да виде неко српско село, каже докторка и наставља: „Дајте ми, Чича, идеју где да их пошаљемо“.

Чича јој одговара: „Па, докторка, у Србији су све сељаци. Где год их пошаљете ту ће им бити добро.“ А докторка ће њему: „Имате право, Чича. Остаће у Београду.“

И ТО МОРА НЕКИ ДА РАДИ

Крајем прошлог века, у Књажевцу је живео мој пријатељ Драган Ђоровић звани Ђоки, дефектолог по занимању. Био је можда најобразованији човек у Књажевцу. Читао је Умберта Ека, Милорада Павића итд. Где год је путовао, а путовао је често, само је доносио неке књижурине. Радио је у једном дому за васпитање младежи. Основну школу и гимназију завршио је у Књажевцу. Током школовања, неколико дана у основној школи школски друг био му је Мика Циганин, илити Ром, како је сада модерно да се каже. То је иначе сва школа коју је Мика завршио у свом животу. После много година избивања из земље, Мика се изненада појавио за време вашара о Св. Илији у Књажевцу. Бело одело, кравата, лаковане ципеле. Обучен као гроф Ђано. Дошао је мерцедесом. Најновији модел. Сретну се он и Драган. Пита га Драган: „Где си бре, Мико?“ Овај одговара: „Ја, бата Ђоки, у Немачку. А ти шта радиш?“ Да му не би објашњавао шта је то дефектолог, Драган рече Мики да је наставник у једној школи. А овај ће на то: „Е, бата Ђоки, и то мора неки да ради!“

ШАХТ

У доњој чаршији живео је милицајац Ђока са својом женом Милком. Она је била јако лепа жена. Кад год је јутром Ђоле отишао на посао, његово место у кревету до Милке одмах је заузео мој пријатељ Драган Ђоровић звани Ђоки. Дуго је он њу тако походио. Но једног јутра, Ђоле је заборавио пиштољ и брзо се вратио кући. Види он у ходнику неке велике чизме. Уђе у спаваћу собу. Кад тамо! Настане макљажа у којој је дебљи крај извукао бата Ђоки. Излетео је, пречицом, кроз прозор, са модрим оком. Због тог ока је целе зиме носио наочаре за сунце. Чизме су остале у ходнику. Он се касније вајкао: „Ма пусти чизме! Биле су старе. Једна је била и поцепана.“ Када је по мразу стигао кући, његова мама Малина, запрепашћена, није ни приметила да је бос. Уз кукњаву, пита га: „Јој, шта ти би, синко? Шта је то?“ Он јој објашњава: „Знаш, мама, онај шахт? Клизаво. Ето.“

Прође неко време, а Малина, која је чувала бата Ђокијевог сестрића Милоша, спремајући га за школу каже му: „Пази, сине Мишко, тамо на онај шахт. Знаш како је тамо клизаво. Сећаш се како је ујка тамо пао и убио око!“

ПРИЛОЗИ ЗА БИОГРАФИЈУ ВЕСЕЛИНА ИЛИЋА

1 То сам хтео

После једног састанка редакције у Просвети, главни уредник професор др Веселин Илић, кога смо сви звали Веса, пришао ми је и скоро на уво ми рекао: „Дођи сутра код мене“. То је значило да дођем код њега у деканат, јер је био и декан Филозофског факултета. Обичај је био да се после састанка редакције нешто попије и поразговара неофицијелно, уз шалу. Док је то трајало, ја сам све време био одсутан. У глави ми се вртело: зашто ме је Веса позвао. Помислио сам – да нисмо нешто забрљали у вези са неком књигом. У држави су била велика превирања, свима су сметали интелектуалци и њихове књиге. Није се још увек могла објавити књига тек тако, приватних издавача није ни било, па су многи упирали прст у Просвету, а то значи првенствено у главног уредника. Сећам се одлично, био сам неким послом у Београду, а мобилни телефон ми је непрекидно звонио. Звао ме Веса, каже: „Опет ме ови зову да ме учлањују у партију! Ко да ја имам седамнаест-осамнаест година, па да ме учлањују. Замисли, учлањују у партију човека пред пензијом, и то у ону партију из које су га здушно истерали!“ Ти исти га сада зову да га учлане, сачувај Господе! Помислио сам да није у питању опет такав неки притисак, из тамо неког комитета. Ти су се комитети сада претворили у одборе, а било их је сијасет. Нисам престајао да мислим и комбинујем зашто ми је рекао да дођем ујутру код њега. Ујутру, то је подразумевало да будем испред његове канцеларије тачно у осам сати када он долази. Водио је рачуна да га странке не чекају. Нарочито је водио рачуна о својим колегама. Целе ноћи сам размишљао у чему је проблем. Ујутру сам био тачно у осам сати испред деканове канцеларије. Био сам сав изможден од неспавања. Ево га он, насмејан ко да је добио главну премију на лутрији. Поздрављамо се, он се поздравља са особљем из деканата и успут издаје упутства шта треба да раде, редом, полако али јасно, без замуцкивања, ко да је то целе ноћи учио напамет. Улазимо у деканов кабинет. Свлачимо капуте, слажемо их у орман. Седамо, свако на своје место, он у деканску фотелју, ја на једну од столица око округлог стола, где обично седе чланови колегијума. Долази кафа. Сами смо, али ја не питам ништа. Чекам да Веса први започне причу. Коментаришемо бомбардовање. Опсовасмо и он и ја „савезнике“, који нам са неба помоћу Мило-

срдног анђела спуштају бомбе. Разговарали смо и о томе како теку припреме за „Отворену књигу против агресије“ нишких интелектуалаца, која је требало убрзо да се појави, двојезично, на српском и на енглеском. Замисао је била да се књига достави свим амбасадама у Београду. Сложили смо се да је то добра идеја и да смо то добро урадили. Неки подрепашаи су нас оптуживали да је то подршка режиму. Те су оптужбе биле срамне, а тога је било у нашој историји и раније. Шта ћеш? Пита ме да ли сам за то да попијемо по једну ракију. Прихватам предлог. Добра препеченица. Из Лабукова, каже. Тих дана сам доста времена проводио по кафанама, пошто сам остао сам, јер је моја супруга преминула непосредно пре бомбардовања. Разговор се продужавао. Добили смо и нову кафу и нову ракију. Другу, трећу. Секретарица је заказивала нове тајминге за странке, за сутра, јер је декан био заузет. Скоро да је било подне, и нисам више могао да издржим а да га не питам: „Па не рече ми, овај, молим те, зашто си ме звао да дођем?“ „Слушај Стојане, добри смо пријатељи, немој се љутити што ћу ти ово рећи.“ Напето сам ишчекивао, гледајући га право у очи, као шарка, колико год је то било могуће кроз онај дим који се извијао из његове луле као дух, да ми коначно каже о чему је реч. Узео је ваздух, одмерио ме и одважно, у свечаном тону, рекао ми је: „Драги Стојане, ти не умеш да живиш сам. То сам хтео да ти кажем.“

2 Фотографије и Учитељски дом

Док је Веса био главни уредник, Просвета је издала више од сто четрдесет универзитетских уџбеника. Тако жива издавачка делатност није остала незапажена у Београду. Код нишке Просвете све су се чешће појављивала дела чланова САНУ. У Нишу су своје књиге штампали академици Стојанчевић, Ивић, Павловић, Цветковић... На позив члана наше редакције, чувеног кардиолога професора Љубомира Хаџи Пешића, гости нишке Просвете били су академик и бивши шеф државе писац Добрица Ћосић, потом је дошао и председник САНУ Дејан Медаковић. Ове две посете забележио је фото-апаратом професор Факултета уметности у Нишу Слободан Јовановић. На фотографијама су чланови редакције са угледним гостима. Ове фотографије красиле су зидове просторија редакције чије седиште је било у згради Учитељског дома, а који је Просвета реновирала у договору са учитељима. Опрему, столице и столове за велику салу на спрату, где су вршене промоције књига, обез-

бедио је Веса, посредством свилајначког народног посланика Добривоја Будимировића Бице. У приземљу зграде била је велелепна књижара, најбоља у граду. Дошли су кризни штабови. Кризни штаб Просвете најурио је директора Божидара Марковића из Доњег Матејевца и забранио му улаз у штампарију. Чланови редакције Просвете, проф. др Веселин Илић, проф. др Љубомир Хаџи Пешић, проф. др Будимир Соколовић и проф. др Стојан Богдановић напустили су Просвету. Ова група, којој су се придружили проф. др Недељко Богдановић и мр Јован Пејчић, основала је нову редакцију при издавачком предузећу МБ Графика, али смрћу професора Илића и Соколовића редакција се угасила. Фотографије српских академика са члановима редакције Просвете, које су красиле просторије Учитељског дома, јадни и неуки чланови кризног штаба бацили су на ђубре, са којег су их покупили, наравно тајно, тадашњи технички директор Петар Остојић и Жарко Јовановић, технички уредник. Она са академиком Ћосићем је код писца ових редова, она друга је код бившег директора Просвете Божидара Марковића, а рамови су нестали, тј. опљачкани. То није последња пљачка Просвете, ова угледна издавачка кућа и штампарија будзашто је продата „чувеном“ бизнисмену Нинију, који је ставио тачку на њено постојање. Нини је сада у затвору, али од тога нема вајде. Учитељски дом, који је под патронатом Просвете сијао на задовољство свих Нишлија, био је једини кутак за разне културне и просветне садржаје учитеља Ниша и околине. Дом је заслугом, тј. немаром, бившег градоначелника Ниша, асистента мр Милоша Симоновића, отет учитељима и препуштен пропадану. Јасно је да овај мали није слушао свог учитеља, иначе не би дозволио да пропада народна имовина. Не, не предлажем никаква хапшења. Подржавам предлог Веселина Илића да се праве нови факултети и нови учитељски домови.

3 Мурџа и Мика

Веско је био народски једноставан човек. Много је волео своје Лабуково и врло често је одлазио тамо. Дружио се са својим сељацима. Доносио је оданде разне занимљиве приче. Једном приликом када је дошао из Лабукова, испричао ми је виц који је чуо у селу. Искидао сам се од смеха и тако заразно сам се смејао да је тај мој напад смеха изазвао и Весу, па смо се дуго заједно смејали да ме је стомак заболоо. Тај лабуковски виц је сиже следеће приче коју сам написао Веси у част.

Један јачи домаћин из Лабукова, Стевча се звао, имао је расног бика Мурџу, тако су га звали јер је био сивомаслинасте боје, кога је држао за приплод. Сви сељаци знали су за тог бика, јер су му подводили своје краве; доводили су краве сељаци и из других села, сокобањских и сврљишких. Знали су сељаци и за Мурџину врло незгодну нарав. Та грдосија тежила је скоро осам стотина килограма. Кад је пролазио поред тебе, чинило ти се да се земља тресе. Очи буљаве, помало кржаве (закржавео као бик!), кроз ноздрве проденута му гвоздена алка, завезана са два конопца. Сваки од конопаца држао је по један муж, кад бик мрдне налево, онда онај муж са десне стране цимне мало свој конопац да исправи бика. Њега то заболи, он се упристоји и иде кротко; тако њиме управљају кад га припуштају кржавама. Кад осети краву којој је дошло време, он се узбуди, ушиљи га као сврдло и брзо је заскочи. Љуља, љуља, фркће, стење, буши, набија. Кад се испразни, клецају му слабашна колена, уморан и покисо, једва сиђе. После само дува и миран је ко буба. А кравица, весела и чила, махне репом публици и оде иза куће да пишки па да пасе. Обично томе свечаном догађају присуствују околни сељаци, који помало навијају, али увек су на опрезу. После тог чина попију по неку ракију и размене искуства у вези са гајењем крава и бикова, крава за млеко, а бикова за месо. Услуге бика се плаћају када се види да је крава стелна, тј. бременита. У том погледу Стевча је био поштен, није хтео да узме човеку ни пару све док се не покаже. У тој гомили сељака окупљених да посматрају чин парења, јер за њих је то свечаност, нашло се и Циганче Мика. Мурџа се нешто узнемирио, ко зна зашто. Цимнуо је снажно, уплашени људи који су га водили испустили су конопце привезане за алку на ноздрви бика. Разјарени Мурџа сумануто је јурнуо, присутни сељаци су се разбежали куд који, неки су се попели у оближње дрвеће и отуда посматрали чудо. Мика је скочио у бунар. Јурњава је трајала, што се каже, летњи дан до подне, све док из Бање или из Сврљига није дошао марвени доктор, који је Мурџу смирио тако што га је гађао, и погодио, неким пиштољем за успављивање. Али, с обзиром на величину те але, морао је да га погоди неколико пута како би људи били сигурни. У тој фрци и ишчекивању док није стигао доктор-марвењак, скупило се цело село, начичкали се по дрвећу. Кад су сељаци некако успели да савладају дрогираног Мурџу, Микина мајка приђе бунару и поче да кука и да куне дан, кроз сузе је дозивала Мику: „Ајде бре, Мико сине, излази отуда, ће да озебнеш!“ А Мика ће њој: „Јес ђавола, па после да будем стелан.“

4 Одузимање часова

Весла је био декан Филозофског факултета. Радио је на формирању нових студијских група, историја, славистика... Истовремено је радио на стварању нових факултета, Природно-математичког, Факултета за физичку културу и Факултета уметности, а Влада Србије поставила га је и за вршиоца дужности декана Учитељског факултета у Јагодини. Није било времена за одмор. На факултетима су била велика дешавања, узнемирени студенти износили су клупе да блокирају улице, нико није знао зашто, али повика је била да то што пре треба урадити; они који су били задужени за изазивање хаоса хушкали су студенте на често несувисле радње, које се не могу правдати младошћу, што се у оваквим ситуацијама често чини. Декан је био са својим студентима, саветовао их је да не износе на улицу нови намештај који је недавно тешком муком успео да набави; то му је касније замерено, да је био против обарања режима. Није био против промена, него је био против уништавања државне имовине. Забога, зар прављење нових факултета, нових студијских група, нових департмана нису промене?! Професор др Веселин Илић, отац три факултета Универзитета у Нишу и једног факултета у Јагодини, поново је пао у немилост власти. У јануару су му одузели часове, што је потпуно супротно позитивној универзитетској пракси у свету – свуда се чека крај школске године. Они који су били против испитивања подобности универзитетских професора показали су право лице – прогласили су Оца факултета неподобним. То су исти они који су годинама у комитетима разних нивоа, од општинских до републичких, вршили анализе и писали говоре највећим синовима наших народа и народности; у позадини су били њихови родитељи и професори, који су се већ показали када су први пут Оца прогласили неподобним.

5 Последњи пут

Веско је имао висок крвни притисак. Узимао је лекове против крвног притиска, али против политичких притисака и против подметачина није било лекова. Крвни притисак још више му је порастао након одузимања часова на факултету. Припремао се да иде за време викенда у Лабуково. Причао сам му своју „теорију“, причу о томе да би старији људи требало да живе у граду. Код нас је владао обичај, и сад влада, кад људи оду у пен-

зију, требало би да се склоне у викендице или у куће на селу и омогуће својој деци простор, како би се они женили, удавали и имали могућности да гаје децу. Све је то због сиротиње. По правилу, пензионери су поправљали своје куће по селима и одлазили тамо да живе. А трчали су тамо и за сваки викенд. Саде нешто. Пресађују. Калеме. Режу воће. Заливају баште. Надгледају пчеле. Седну поред кошнице на припечину и посматрају пчеле. Броје их. Здравље им је било на измаку. У тим селима, нигде доктора. У граду, у свакој згради по неколико доктора. За не дај боже, ту су. Пажљиво ме је слушао и паковао књиге које је намераво да чита у Лабукову. Прокоментарисао је моју причу – Рушки после операције на срцу прија у Лабукову. Отишао је у његово Лабуково, опхрван мислима о одузетим часовима. Притисак се отео. Срце није издржало. Био је то његов последњи пут. Креатори овог монструозног убиства били су на комеморативној седници и „поштено“ су га испратили на вечни починак. За ово убиство са предумишљајем још нико нигде није одговарао, ни пред Богом. Убице се још смуцају по Нишу и околини, као бесна псета.

6 Backstage

Када се завршио округли сто „Живот и стваралаштво Веселина Илића“, некадашњи ректор Нишког универзитета професор др Радослав Бубањ силазећи низ степениште прокоментарисао је моје говорење на округлом столу: „Храбар си, много си храбар, право на змију“. Када смо са четвртог стигли на други спрат, дошао је професор др Ж. Д. и напао ме у присуству професора Бубња и господина Љубише Богдановића. „Да ли хоћеш да чујеш истину“, питао ме, тврдећи да је Веселин Илић сам тражио да иде у пензију, каже да је томе сведок професор др Љубиша Митровић, а ја му одговорим да је мени лично Веселин Илић казао да су га истерали са факултета. И још сам професора Д. питао: „Зашто то ниси рекао на скупу, пред људима?“ А он ће: „Нема смисла. А то што си ти урадио, то је нечасно.“ Дакле, то што сам рекао јавно, то је нечасно, а оно што он говори по ходницима и по кулоарима, то је часно! А вероватно мисли да је часно и оно што је урађено Веселину Илићу, или мисли да је округли сто нешто округло па на ћоше. Ја мислим, још није.

С обзиром на то да мој сведок није међу живима, а мртва уста не говоре, износим ово тврђење професора др Ж. Д., које он због свог кукавичлука није изнео тамо где треба. Грижу

савести му не могу покрити ни ја нити ико жив, а Веселина нема да му опрости. Излив његовог беса може се тумачити само као компензација за грижу савести. О његовом страху да изнесе истину само се може нагађати, а фрустрација је последица.

17. 12. 2012.

7 „Бдење“

У Сврљигу је 7. 12. 2012. године одржана пригодна свечаност. Додељене су награде „Гордана Тодоровић“, представљене су књиге едиције „Бдење“ и нови, 34. број часописа „Бдење“. Часопис „Бдење“, као и неке од књига поменуте едиције, организатори су делили посетиоцима манифестације на самом улазу у Културни центар, где се одржавала ова свечаност. Госте је на улазу дочекивао директор Културног центра. Улазећи у салу, држао сам у рукама часопис који још нисам отварао, а директор ми је пожелео добродошлицу и додао: „Нећемо сада да се свађамо, оставимо свађу за кафану.“ Нисам знао о чему је реч, шта је директор хтео да ми каже. Насмејао сам се, прихватио његову причу као шалу и кренуо да нађем место у сали где бих могао да седнем. Пошто сам се сместио, почео сам да прелиставам „Бдење“, тражећи мој текст под насловом „Прилози за биографију Веселина Илића“, који се састојао од пет кратких прича. Текст је иначе прихваћен на састанку редакције, који је одржан средином новембра у канцеларији директора Г. Томе састанку присуствовала су оба одговорна уредника, Радослав Вучковић и Обрен Ристић, и чланови уредништва Зоран Гавриловић, Мирослав Тодоровић и др Стојан Богдановић. На моје велико запрепашћење, из текста су избачене две последње приче у којима се говори о одузимању часова покојном професору др Веселину Илићу и о његовој смрти непосредно после тога. Утом се појављује уредник Вучковић и каже ми: „Нисам ја крив, ја сам штампару предао цео текст. Али знаш, директорова жена тамо ради у Нишу, а М. Р. Јовановић ми је рекао, све је тачно оно што си написао.“

Дакле, све је тачно, све што сам написао, и то је био главни и једини разлог да се ове две приче избаце, како би се истина о одузимању часова професору Илићу и о дешавањима која су претходила његовој смрти сакрила. Уредник Обрен Ристић ми је током вечере рекао да сада имамо о чему да расправљамо, што овом приликом и чиним. Приликом испраћаја из ресторара-

на, директор се само смешкао рекавши: „Морао сам, а обавестио сам оба уредника и они су се сложили. Обрен ми је казао: Стојан је добар човек, неће се љутити.“ Што покушавају да сакрију прљавштину уместо да је почисте, што те огавне ствари раде неки политиканти, не могу рећи да ми то не смета. Напротив, смета ми, али сам на њихове ујдурме некако навикао, али шта у тим прљавим работама траже песници, е, то ми није јасно, а вероватно ми неће ни бити јасно, бар не ускоро. Правнички гледано, прикривање је кривично дело, али овде је реч о правди, а не о праву, у питању је категоријална разлика. Могу само сада мирне душе да закључим да сам био у праву што сам оно све написао, зато што је истина и зато што је професор Веселин Илић то заслужио.

Када је било речи о одузимању часова, онда се поставило питање ко ће држати све те часове до краја школске године. Тај је проблем решен тако што се јавила, добровољно, др Г. Д., са тврдњом и уверавањем надлежних – па ја могу све то да предајем. У способност колегинице не сумњам, али овде је спомињем да би читаоцима било јасно зашто је њен супруг, иначе директор Културног центра у Сврљигу, звао штампарiju да се мој текст о Веселину Илићу поткуси.

СЛИКА ЗА ЛИЧНУ КАРТУ

Књижевно вече у Зрењанину. Дешавање негде на периферији. Било је више песника, међу њима и Брана Петровић. Организатори нису обезбедили превоз, али су обезбедили вечеру после књижевне вечери. Песници су завршили казивање поезије. Публика је била задовољна, па и организатори. Песници су кренули према локалној аутобуској станици. Треба ло је стићи у ресторан у центру, где је заказана вечера са неизбежним локалним политичарима. Већина није ни била на књижевној вечери, нити они знају шта је то поезија, знају само да ждери, пију и лажу. Песници су улазили у аутобус. Један по један. Тумарали су по аутобусу тражећи слободно место да седну. Неки су и успели да нађу место. Брана је улазећи у аутобус, одмах ту, тик до врата, угледао једног ћелавог путника. Човек је мирно седео. Може се рећи да је дремуцкао. Брана је у рукама држо новине у којима је била вест да је добио неку књижевну награду, или да му је изашла из штампе нова књига. На средини странице била је његова велика слика, са обавезном цигаретом у устима. Када је угледао ону ћелаву главу, Брана га је звекнуо по ћели. Ударио му је ланкер. Човек је негодовао, али је више кукао и запомагао. Направила се гужва. Људи су почели да негодују. Неко је позвао милицију. За тили час створили су се милицајци. Аутобус је заустављен. Почело је испитивање. Брани је милицајац затражио личну карту. Он је из задњег џепа извадио неку дрљотину, личило је на личну карту, али се на слици, која је била сва изгужвана и исцепана, није препознавао лик носиоца личне карте. Брана је тврдио да је то он на слици, да је то његова лична карта. После дужег убеђивања, отворио је новине које је држао у руци и рекао милицајцу: „Друже, ево, ово сам ја“. Милицајац је погледао огромну Бранину слику у новинама, на скоро пола стране, насмејао се и рекао: „У реду је, друже, само залепите ту слику у личну карту“.

ТИТИН МЕД

Брана Петровић је имао књижевно вече у Чачку. После поезије вечера, која је трајала до зоре. Ујутру је Брана изразио жељу да оде до свог села Бјелуше. Председник општине одобрио је да иде његовим службеним аутомобилом, који је у то време био права аждаја од аутомобила. Брана се обрео испред задруге међу својим сељацима. Окупљени су загледали аутомобил, запиткивали шта је ово, шта је оно. Брана, који се ништа није разумео у аутомобиле, разликовао је аутобус од воза, нудио је одговоре за све. „Ако хоћете“, каже он окупљенима, „могу да притиснем ово дугме и одмах да почне да пада снег“. А сељаци сви углас: „Немој, синко, ако бога знаш, шта ће снег усред лета, отићи ће нам сва летина“. Уто приђе један старац и чкиљећи у њега упита га: „Јел', синко, а јел' познајеш ти Титу?“ Брана му одговори као из топа: „Како да га не познајем? Синоћ смо играли шах.“ А старац ће поново: „А јел' воли Тита мед?“ Брана му потврди да Тито много воли мед. Старац упита да ли хоће да понесе за Тита мало меда, а Брана прихвати да му учини услугу. Старац оде и закратко донесе мед. После извесног времена Брана се поново нађе у својој Бјелуши, а онај старац што је био послао мед за Тита сrete га и упита: „Јел', синко, шта би са оним медом што сам испратио за Тита?“ Брана се трже и каже старцу: „Много му се свиђа. Зар ниси видео на телевизији како се облизује?“ Старац ће задовољно: „Што јес, јес.“

АЛХЕМИЧАР НИКОЛЧА КЕРЛА ИЗ ВЕЛИКОГ БОЊИНЦА

Николчин шешир комунисти су конфисковали још 1945. године. Неко им је натукнуо да се у њему крије тајна злата које је, по веровању руље, Николча сакрио негде под земљом, па ко буде имао тај шешир, тај ко га буде ставио на главу, казаће му се где је злато. А о том злату, о његовој количини, испредале су се разне приче и како је време пролазило количина се увећавала, а нагађања где би могло да буде учестала су и спомињани су амбари, тавани, штале, шуме, њиве и ко зна шта још. Приче је подгревао кустос Рики из завичајног музеја, који је пре рата био слуга код Николче и који је сведочио да је газда Николча више пута у присуству великог броја сведока говорио: ја од блата правим злато. Наравно да је то било тачно, али јадни Рики није успео да провали како се то ради.

Прича кустоса завичајног музеја доспела је и до Комитета и до оних из специјалне полиције, који су, сви одреда, носили кожне капуте као и они Стаљинови. Неки од њих, који су похађали гимназију пре рата, знали су шта значи реч алхемичар. Некима је то личило на мађионичар. Мислили су баш на онога што је у кафани „Париз“ пре, а и после рата, изводио илузионистичке трикове, да не кажем изводио је бесне глисте забављајући пијане и оне припите госте, оне што их жене недељом истерају из куће да би кућу очистиле и да би се ствари довеле у ред, домаћински. Причало се да ти алхемичари знају тајну прављења злата. Зачас су неки од њих промућурно закључили да је наш Николча био алхемичар. Они из Комитета су трљали руке, биће злата. Људи који су пре Резолуције информбироа свраћали у Швабину кафану сећали су се да газда Николча шешир никада није скидао, да је и у кафани седео са шеширом на глави, мало накривљеним. Зависно од тога на коју је страну шешир накривљен, момци су знали какво је газдино расположење. Нико од његових слугу, од његових момака, није знао да је газда био потпуно ћелав.

Знали су да има бркове, само зато што су их сваког дана, по цео боговетни дан, гледали увек уредно уврнуте нагоре, али нису знали да газда пред спавање уврне бркове, стегне их специјалним штипаљкама и тако целу ноћ, па се они ноћу ушиље и то му тако траје сутрадан, скоро цео дан.

Николчин шешир наследили би његови синови Мирко и Миодраг. Миодрага су Немци убили на правди бога при крају

рата, 1944. године, а Мирко је нетрагом нестао. Стрина је чичи Мирку подигла споменик, где би требало да му леже кости. Али то место је остало празно до данас.

Не верујем да је кустос био толико маштовит, тек неки проклетници из Комитета прекопали су Мирков празан гроб, јер се неко од тих сетио да је алхемичарева тајна, можда, тамо у празном гробу. Како нису ништа нашли у гробу, коначно су се сетили Николчиног шешира, који је висио окачен о дрвени клин у канцеларији његове црепане у Јаловик Извору. Сада је тамо била канцеларија директора црепане, кога је поставио Комитет. Директор није ни приметио шешир који су већ напа-ле паучина и прашина.

Комунисти су Николчу поставили за надзорника у црепани коју су му конфисковали. Посао није ишао никако. Николча није подносио нераднике и забушанте, па је, изговарајући се старошћу, напустио црепану и отишао да се жени.

Пре рата директор је био Николчин слуга који му је чувао ловачке псе. Дакле, слуга високог ранга. То значи да је био промућуран, јер га за толике године нико од пијаних ловаца није упуцао. А имао је задатак не само да пујда псе него и да им отме ловину кад се они острве на жртву. Успут је прислушкивао ловце, госте због којих је лов и организован, и о томе подробно реферисао Николчи, о разним трачевима и аферама. Да није све што је било важно саопштио Николчи, видело се када је преузео црепану. Оно што је научио бавећи се керовима било му је врло корисно, сада је то успешно примењивао на раднике црепане.

Трагачи за алхемичарском тајном морали су у току ноћи да обију врата. Вешто су то урадили, јер нико није чуо кад су ноћу ушли у канцеларију директора црепане. Ујутру, када је директор покушао да откључа канцеларију, врата су се сама отворила. Летимичним прегледом установио је да су све ствари на свом месту. За сваки случај обавестио је органе безбедности. Они су брзо дошли. Предводио их је лично начелник, иначе бивши шефрт у трговинској радњи, који је тамо научио све цакe у вези са поткрадањем и неовлашћеним отварањем магацинских и других врата, дакле, човек са искуством. Детаљно су спровели истрагу. Ништа сумњиво и никакав траг насилног обијања није нађен. Мотив је такође остао непознат. Остало им је да констатују да је НН лице обило канцеларију, без мотива, без трагова насиља, и да ништа од ствари из канцеларије директора црепане није nestало. Ти професионалци, који су пре рата живели углавном од обијања, добро су обавили посао и

за то добили све похвале од стране Комитета. Шешир је неопажено доспео у просторије секретара Комитета, а за његов волшебни нестанак осумњичен је, ко би други до његов власник, Николча Керла из Великог Боњинца.

Људи из Комитета заказали су седницу са једном једином тачком дневног реда: шешир алхемичара Николче Керле и његова улога у прављењу злата. Од земље, наравно. Закључак нисмо успели да видимо, јер је неко 2000. године украо записник.

Николчин шешир висио је у канцеларији секретара ОКСК, који је био његов унук. Он је једини знао како се од блага прави злато. Само је требало подићи црепану коју су комунисти срушили непосредно после рата, након што су нове машине, које је Николча довезао директно из Немачке, продали, на кило, у отпад, као старо гвожђе.

Шешир из приче вратили су ми прошле године. За Нову годину од жене и деце сам добио борсалино, а од злата ни трага. Шешир је коштао око триста евра, усред Фиренце, што је било посебно важно у целој причи. Та чињеница је давала тонус. Мене је коштао 1.000 евра, јер сам свима морао, са великим задовољством, да купим поклоне за Нову годину.

Важно да сам ја свој шешир добио назад. Проблем је у томе што немам коме да га оставим у наслеђе. Неће нико да учи за алхемичара.

А можда ће се неко и наћи! Ђаво би га знао? Бог зна!
Сви знају, само ја не знам.

ВУКАШИН ЛОЗАНИЋ ЈОШ ПОКАЗУЈЕ СМЕР

Ову причу, знате већ, испричао ми је Цоне. Ви ћете проценити колико је занимљива. Моје је било да забележим. Цоне је већ био остарио и споро је причао, да не кажем, разглабао је. Изгледало је као да се тешко присећао неких ствари, неких детаља, али то није било због старости, то сам приметио. Једноставно није волео да се тога сети, а ја сам наваљивао, као дете пред спавање, да ми исприча. Није имао куд, није могао да ме се отресе, па је почео:

Био сам мали и као свако сеоско дете волео сам да се примакнем тамо где седе људи, где пију ракију и воде озбиљне разговоре. Такозвана нова власт, како су је тада звали, се устоличила, али су непријатеље немилосрдно гонили и прогањали. Измишљали су их и тамо где их је било и где их није било. Због тога људи нису волели да њиховим разговорима присуствују жене и деца. Сматрали су да жене и деца могу несмотрено да истртљају шта су чули, а ако то дође до ушију оних у кожним капутима, ето ти белаја. Богме, многи су заглавили апсу. За њих се знало где су, али многи су нестали. За ове нестале власт је протурала да су побегли преко гране, да стално подривају систем и државу, само они на власти су били држава, а неки од њих су одавно већ били под земљом. Да би било убедљиво, људи из власти су обилазили домаћице тих несталих и стално су нешто тражили. Јадне жене испочетка су реговале, временом су се навикле па су дигле руке, и ноге, и пристајале су на све, неке су се и удале за нове властодршце. Раније се говорило: отишла жена за другог човека, па повела са собом и децу коју је изродила са првим. Сада није тако. Није, јер је први човек нестао, некада трагом, а некада нетрагом, а на његово место, у његову кућу, код његове жене и његове деце, дошао је други човек. Тако је било. А било је и горе, него не умем то да вам испричам. Имовину је држава, тј. нова власт, узела; кажу, треба сви да буду једнаки, и домаћини и радници и нерадници, сви. Сви имају стомаке, сви треба да једу, тако су говорили.

Наше село је пре рата било напредно. Већина људи су били печалбари. Ишли су у свет. Онде види ово, онде види оно, и када се заврши сезона, приберу се, донесу паре и разне новотарије. Потроше парице, попију ракију што су жене испекле, до пролећа напумпају домаћице и крену изнова.

Вукашин Лозанић и Миладин Христић отишли су чак у Америку, преко море, и то оно велико море што га зову океан.

Ломатали су се, свашта су радили, нису знали језике. Заглавили су у неком руднику злата. Причали су да је било много тешко. Терали су их, што се каже, као бог ђавола. Једва су извукли живе главе. Вукашин, који је био вредан човек и који је волео новотарије, по повратку се прихватио трговине брашном и сољу. А Миладин је, од кафане до кафане, уз циганску музику, годинама објашњавао како је у Америци било тешко и како су многи награбусили, али је он добро прошао. Миладин се ништа није променио, прича исту причу, разлика је у томе што је раније он свима плаћао пиће, а сада нема ни за своје. А од оних којима је раније плаћао ретко ко се сети сада њему да плати.

Вукашин је америчке паре уложио у посао. Постао је узоран домаћин. Ишло му. А био је и бистар. Било је ту у селу неколико индустријалаца. Имали су црепане, по целој држави, па и у Бугарској и у Влашкој. Вукашину паде на памет да би било добро да село има струју. Па да се види и дању и ноћу, као у Америци. Крене он да подговара оне за које је мислио да имају вишка пара да праве централу. Неки су се изговалали да немају. Један каже, баш сам јуче уложио паре у нове машине, други каже, ташта ми се разболела, па сам морао да је водим код доктора, а не могу да ти опишем колико је то скупо, и тако редом. Човек може да измисли милион и један разлог да не да пару. Уосталом, свако има право да ради са својим парамашта му је воља, осим ако му држава, тј. власт, не отме. Вукашин није био малодушан. Покупује он земљу поред реке, тамо где је река била најужа, теснац, и погоди са неком фирмом из Немачке машине које праве струју. Машине ће отплаћивати, а биће инсталиране, доћи ће швапски ижињери да то ураде, када буде преграђена река. Када су неки, од оних који су га одбили, видели да се Вукашин не шали, решише и они да приђу Вукашину, тј. да помогну изградњу електричне централе. Градња бране је почела када су престале пролећне кише, када је река најмања, када може да се прегази. Завршена је треће године, пре јесењих киша. Довезоше Немци америчке машине, које је измислио, тамо у Америци, неки наш човек, звао се Никола, као светац наше цркве, презиме му Тесла, као тесарска секира, тога сам запамтио заувек. Код Шваба нема развлачења. Шваба ради као швајцарски сат. Зна се када се одмара, када ради. Све се зна и све на време.

Машине су биле намонтиране за шест месеци. Дакле, од почетка градње прођоше четири године. Централа би готова. Отварање. Дође и власт, министри, владика, и попови, и учи-

тељи, и бели свет других људи. И краљу су послали депешу. Да се зна. Од Његовог величанства стиже брзи одговор да се поноси Вукашином, који ради на ползу отаџбине. Сви су хвалили Вукашина, а власт је највише хвалила себе. Вукашин искористи прилику да изненади своје сељане, те ту на тој свечаности пред свима изјави да могу сви да користе струју бесплатно. Само треба да развуку жицу и да доведу монтера да им пусти струју. Село је засветлело. Вукашин је био презадовољан.

Прође неколико година од када је почела да ради Вукашинова централа, а он одлучи да прави на раскрсници електрични млин. Зграда је подигнута. Опет су дошле неке Швабе. Стигле су и машине. Би све готово.

Али не лези враже, поче звацкање оружја. Рат. Вукашин каже: боље би било да није, али кад јесте, ми ћемо са нашим.

Али како је рат одмицао, ствари су се компликовале. Није се знало који су наши, а који нису. Вукашин се разболео. Паде човек у постељу. Не иде никако. Војске су разне пролазиле кроз село. Нису дирали болесног Вукашина. Сви су га поштовали. Сељаци су му од своје сиротиње доносили најбоље што су имали. Говорили су: да није било Вукашина, сви би били у мраку. Тако би било и са Америком да не беше онај наш Србин, Тесла. Али мани сад то, то би требало Американци да знају. Беше мука и невоља. Заврши се рат.

Дође нова власт. Дођоше наши. Вукашин не устаје из постеље. Наши донели уредбу, сва имовина је народна. Вукашинова централа сада је народна и неће бити као пре рата, од сада сви морају да плаћају струју, према потрошњи. Монтери су исекли струју онима који нису имали пара да плате. Вукашин је одбио да плаћа струју, а није имао ни ове нове паре, а старе су нестале. Потрошио их је градећи централу и електрични млин. Комшије су му кришом донеле свећу, праву свећу од пчелињег воска. Вукашин Лозанић је издахнуо поред свеће. И та се свећа угасила. Ових дана, наши су укинули наше село. Централа још ради, али у нашем селу је мрак. Донели су га наши и оставили. Ту је. Млин су развукли. Наши, ко би други. На раскрсници стоји развалина. Вукашин Лозанић још показује смер у коме је ишло време.

Цоне се уморио, године су године, и овде би се прича завршила, али он рече: „Само да кажем још ово – ако би требало да кренете са нашим, најпрво се добро распитајте куда су кренули.“

ДВАНАЕСТ ПРОФЕСОРЕ

Договор је био да се одржи састанак код декана проф. др Борка Крстића, када би се анализирале припреме и поделила задужења у вези са предстојећом научном конференцијом са колегама из Бугарске. На састанак, који је био договорен за осам сати, дошао је само професор др Стојан Богдановић. Поздрављајући декана успут му је објашњавао шта је припремио за састанак и шта он мисли како би требало да изгледа та конференција, организационо и садржајно. Декан се сложио са његовим предлозима. Време је одмицало. Прошло је девет сати, а други позвани професори нису се појављивали. Око девет и тридесет, видевши да ће се организација свалити само на њега, проф. др Стојан, да би упозорио декана како други нису дошли, како не извршавају своје обавезе, љутито упита декана: „Мајку му, колико је сати?“ Декан, и сам затечен неозбиљношћу својих колега професора, не налазећи речи оправдања за неодговорност, јер већ је било десет сати, извади из ормана флашу вискија и рече професору др Стојану: „Дванаест, професоре.“ Пошто су подмазали гуше, даље је све ишло као подмазано.

ДУЖИНА ТЕКСТА

Недавно на пијаци сретох свог старог пријатеља, угледног књижевника и новинара Тихомира Нешића Нешу. Није се десило ништа ново, одмах је почео да се нешто жали, да боцка и заједљиво, и кисело, коментарише мој статус. Ја сам се са друге стране смешкао, вребајући прилику да га упитам да ли би хтео да ми напише рецензију за књигу. „А какву књигу?“, упита. „Роман“, кажем ја, смешкајући се и даље. „Важи, али донеси ми рукопис што пре, треба то да прочитам.“ „Донећу ових дана, само да ископирам, прочитаћеш брзо, није дугачак текст, око двеста страница.“ „Јесте, али, ако је текст досадан, онда је он много дужи“, насмеја се сада и Неша.

ГАДАФИ

Слободан Ђокић Крака је радио у Зајечару. Свакога дана путовао је аутобусом на релацији Књажевац–Зајечар, и обратно. Једнога дана седне до њега у аутобусу неки деда. Чим је сео започе разговор са Краком.

– Јел', синко, а где си пошл? Какво работиш?

Крака поче да се врпољи, па каже:

– Ја сам наставник.

Али деда наставља:

– Где, у коју школу?

Сада Крака додаје:

– Ма не радим у школи. Ја сам саветник.

Деди то није довољно, он наставља испитивање. Коначно, Ђоле му каже да је саветник за општетехничко образовање и информатику за основне и средње школе, у Регионалном просветно-педагошком заводу са седиштем у Зајечару. А старац ће на то:

– Па там ради Гадафи из наше село.

Крака му каже да у заводу нема човека са тим именом, а деда ће:

– А, није му то име. Име му је Пера Марковић. Он је историчар. А ми си га зовемо Гадафи.

– А што га зовете Гадафи?, пита Ђоле.

– Па много се курчи, насмеја се старац.

ЦРНИ ШЕШИР

Кампања за избор председника општине се захуктавала. Мој пријатељ Радиша Сибиновић, кога су по оцу Желимиру прозвали Жела, и ја смо шетали, уобичајено да протегнемо ноге и да видимо шта има ново по вароши. Радиша предложи да свратимо у пицерију, у то време мало модернију кафану, коју је држао један мој рођак. Прихватих предлог. Улазећи, одмах спазих господина Љубинка Николића, познатог српског бизнисмена, седео је са још једним мени непознатим човеком. Мени је за изборну кампању био потребан господин Николић. Приђох газди кафане и рекох му: „Питај господина Николића да ли је слободно да седнемо за његовим столом“. Он ми брже-боље понуди: „Ево, можете овде, све је слободно“, и показа на један сто, не схватајући моју намеру. Не дадох му времена за убеђивање, рекох му: „Нећемо тамо, хоћемо код господина Николића“. Газда се упути према господину Николићу, вративши се брзо, рече: „Може, изволте“. Одложих шешир и Радиша и ја се сместисмо. Сто је био у облику потковице, релативно широк, доста комотно се могло седети. Са једне стране на почетку потковице седео је онај човек, па господин Љубинко Николић, па ја, и до мене на крају потковице мој пријатељ Жела. Како смо сели, мало се окренем према Жели и полугласно, кобајаги дискретно али да може и господин Николић да чује, кажем му: „Радиша, овај господин Николић је добар човек, али је најбо“. Господин Николић се трже као попарен, упиљи се у мене и упита: „Зашто бре, професоре?“ „Зато што ко год муне нос овде у кафану рећи ће – онај Бине ено га у пицерији, седи са професором, а варош је мала и сви већ знају да сте у вези са изборима ви на мојој страни.“ Господин Николић прогута кнедлу, отпи мало шприцера и опсова: „Ту мајку му, како ми га вузнуше без пљунку“. Попили смо по једно пиће и уз куртоазно поздрављање смо се растали. Натукох свој црни шешир и са Желом одосмо. Сутрадан, у Дому културе било је представљање кандидата за председника општине. Било је много света. Као у свакој србијанској паланци и овде је сада то људима била главна забава. Појавио се господин Николић, што се и очекивало, јер је он био познати привредник. Људима је изгледао мало необично, носио је црни шешир, загледали су га, један се охрабрио и да га пита: „Шта је то, бата Бине, одакле сад шешир?“ „Луче сам се определио“, насмеја се Бине гледајући у правцу мог црног борсалина.

СУДЊИ ЧАС

Једнога дана секретарица ми пријави да су дошли господа Томислав Мијовић, песник и главни уредник зајечарског Развитака, и Мирослав Тодоровић, песник из Књажевца. Са Томом је требало да разговарам о финансирању регионалног часописа за културу Развитака. Неке општине из региона отказивале су финансирање, неуки људи, не схватају да је постојало само оно што је записано. Али овај пут они су хтели да разговарају са мном о нечему другом. Није било времена за велику припрему приче, јер ме је сатница ограничавала, морао сам да примим још неколико странака, ништа нарочито, проза, мора се, а моја мати је говорила: која се кобила ухвати, та врше, текући послови, локални путеви, мостићи, канализација, водовод. Одмах су изнели проблем. Тома је то изложио. Укратко, Мирослав је врстан песник, има одличан рукопис, „Судњи час“, требало би га објавити у едицији Крајински круг, али пара нема. Класика. Донели су и рукопис, као да је општина штампарско предузеће. Рекао сам им: „Оставите то, па ћу видети шта могу да урадим“. Попили су кафу и пиће и отишли, касније сам сазнао да су отишли са приличном дозом скепсе. Позвао сам телефоном свог пријатеља и члана Извршног савета, познатог бизнисмена, директора чувене Индустростировине, господина Љубинка Николића, да дође на консултације код мене око неких проблема. Он се брзо створио у мојој канцеларији држећи под мишком неки смотуљак, који је одмах почео да одмотава. Била је то метакса. Мени су засијале очи. Он се насмејао, сели смо и почели да разговарамо уз метаксу. Питам је њега: „Господине Николићу, имате ли оне упаљаче са натписом фирме које делите пословним пријатељима?“ „Имамо, председниче. Колико вам треба?“ „Ма, не треба ми, само питам. А да ли би ви могли уместо тих упаљача да штампате неку књигу?“ „Што да не, зависи колико то кошта.“ „Око педесет хиљада динара.“ „А ја сам мислио да за то требају неке паре.“ „Па добро, имам овде изврстан рукопис поезије Мирослава Тодоровића, било би добро да се то одштампа и онда оним вашим пријатељима уместо упаљача делите књиге.“ Тако смо завршили тај део разговора. Наставили смо о прози коју сам већ спомињао. Томи Мијовићу сам ујутру јавио да иду са Тодоровићем у Подвис у штампарију. Књига „Судњи час“ је изванредна. Пре неки дан смо је спомињали. Аутор таљига. Она на једну страну, а он на другу. Свако иде својим путем. Вероватно то и други раде.

ПАНЦИРИ

Господин Љубинко Николић, директор Индустростировине, угледни привредник, дуже време је био у немилости власти, баш зато што је био успешан менаџер, јер у то време на удару комунистичке власти били су успешни привредници; није било никаквих посебних разлога за то, једноставно, њима је требао дежурни кривац. Власт је одлучила да му испита порекло имовине. Послали су једну комисију, све саме будале. Мувају се по кући, од собе до собе. Тек ће шеф комисије да каже: пиши, има хармоника врата, они други кажу: шефе, па ово је мушема, онда шеф каже: пиши, има ТВ у боји, они други кажу: шефе, па сви имамо боље телевизоре него што је ова крнтија овде, кад му је прекипело а шеф ће: ма, ајмо у п... м... одавде. Тако се завршило испитивање порекла имовине овога часног човека и доброг привредника. Нешто касније ситуација се наизглед променила. Господина Николића смо узели да буде члан Извршног савета општине. Његови савети су били изванредни, без фраза, безмерно корисни. Једнога дана дође код мене начелник СУП-а. Жали се како ови из републике не дају паре ни за шта, само узимају! а наша деца, наши милицајци иду на Косово без панцира, за оне шиптарске екстремисте су прави глинени голубови. Обећао сам му да ћу видети како може општина да помогне. Иначе, раније је милиција била под ингеренцијом општине, сада је републичка, а република нема пара за панцире, а за ручкове, вечере и скупа путовања републичких главешина увек је било пара. Но, позовем ја господина Николића. Он се, као и увек, брзо обрео код мене са неизбежном метаксом испод мишке. Изложим ја њему потанко о чему се ради и колико то кошта. Он се замисли и оте му се: мајку му, много пара. Често сам му тражио паре, не за мене лично, него – де помогни ову акцију, помогни оно... Увек је излазио у сусрет. Како је била у питању позамашна сума, упитах, рачунајући на његово познавање привредне ситуације у општини, тј. на његову упућеност у то ко и колико пара има, да ми да информацију. Он поче да ми прича, он прича ја записујем, он прича ја записујем. Чим је господин напустио моју канцеларију, узмем телефон и зовем редом оне директоре што ми их је господин Николић наређао. Разрежем свакоме пристојну суму, не претерану. Купимо ми панцире за нашу децу и кад сам те панцире предавао начелнику СУП-а, кажем му да ми је при обезбеђивању новца значајну помоћ пружио господин Николић. За Дан

безбедности господин Николић је добио плакету безбедности, али он није био присутан, јер је био негде на службеном путу. По његовом повратку, позovem га да му уручим ту плакету и кажем му како сам морао да објашњавам тамо на седници, када је био одсутан, ко је тај господин Николић добитник плакете, а он ме упита: „Господине председниче, како сте објаснили?“ „То је онај господин што сте прошле године хтели да га ухапсите“, рекох гледајући га изнад наочара, очекујући реакцију, а он ће: „Марш у п... м...“

НОВА ГОДИНА

Страшна је била гужва, нико нема пара, сви кукају, а трговине пуне; сваки пут је тако пред Нову годину и народ упорно сваке године говори: никада није била оваква гужва као ове године. Свет је полудео. Они старији су тврдили да то неће изићи на добро. Тако је било и тада. Баш усред те јурњаве сретох мог пријатеља, сликара и професора панчевачке гимназије, увек смиреног Стојана Трумића. Волео сам да га сретнем, понекад нисам знао да објасним ту своју жељу, можда зато што нисам умео да сликам, можда зато што је он познавао сликарство; не само што је изванредно сликао, него је познавао и историју сликарства, многи су се у то уверили читајући његова мишљења о другим сликарима. Читао сам његове текстове, али сам много волео да слушам његове приче о сликарима, а и о његовим догодовштинама. Обилазио сам са њим цркве, Лазарицу, Манастију, Раваницу... Упитах Стојана како је госпођа Јелена, његова супруга, која је била глумица и професор пантомиме на Академији за позориште, филм и телевизију. Он ми потврди претпоставку да је она добро. Сређује слике за неку изложбу, у Ници, у Кану, у Бриселу. Не. Не знам тачно. Госпођа Јелена, та велика жена зна, она је са невероватном љубављу према своме драгом Стојану стрпљиво годинама паковала, адресирала и слала Стојанове слике на разне белосветске адресе. Стојан, тај занесењак, често није о томе имао појма. Награде су стизале, „златне палме“, медаље... Чланства у уметничким академијама су се низала, Рим, Париз, Монте Карло, Њујорк, Виши... Упитах даље: „Где идете за Нову годину?“ Он ми одговори: „Драги Стојане, ми не идемо нигде“. Предложих му: „Што ви и госпођа Јелена не дођете код нас?“ Прихватио је позив. Пренео сам Гордани да ће наши гости за Нову годину бити Јелена и Стојан. Гордана се јако обрадовала. Наш син Миодраг славио је са својим друштвом код неког друга. Припреме су текле нормално, месо, прасе, ћурка, торта реформа, ситни колачи... Вечера је била на столу у осам сати. У девет нису дошли, нису ни у десет, ни у једанаест, ни у дванаест. Гордана и ја смо уз чуђење честитали нову годину једно другом и око један сат Нове године пошли смо на починак. Недуго, зачу се звоно, брзо сам скочио и још брже отворио врата. Пред вратима су стајала два широко насмејана лика, Јелена и Стојан. „Драги Стојане, ја сам почео нешто да радим, па смо се мало задржали.“ Остали смо до јутра. Не памтим да сам тако добро прославио Нову годину.

НОВАЦ

Једног лепог јесењег дана, Стојан и ја смо стигли у пре-лепе Сремске Карловце. Никада нисам заборавио његова објашњења у црквама карловачким, зашто је то овако, а није онако, ко је радио те фреске и под чијим утицајем... Кад смо се мало уморили, предложио сам Стојану да седнемо у једну гостионицу преко пута Патријаршије, да нешто попијемо, да презалобајемо, да одморимо ноге; ја, фасциниран његовим причама, да сређујем утиске. Погледао ме је значајно, мало се уозбиљио и посве озбиљно саопштио ми је да он нема пара. Није ме то ништа зачудило, већ сам имао представу да су уметници помало особењаци, помало чудаци, помало расејани. Брзо сам прескочио његову причу рекавши му да ја имам и просто сам га увукао у гостионицу. Богами, лепо смо ручкали, гулаш, а за пиће, прво кајсјевача, а после патријаршијски црвени бермет, уз маковњачу, наравно. Утиске сам годинама сређивао, ошамућене душе, ево и сада то радим. Вративши се у Панчево, виђали смо се у гимназији скоро свакога дана, он је увек био насмејан и спреман за шалу. Од карловачког излета прошло је скоро пола године, сретох Стојана испред ресторана „Парк“, поздрависмо се уобичајено, срдечно, Стојан ме позва да седнемо у „Парк“, прихватих позив. Уђосмо, дочекала нас је Душа, изузетно љубазна келнерица, изабрали смо сто испод моје карикатуре коју је урадио новинар Политке и карикатуриста Славко Павлов. Ту сам се осећао као код куће, на зиду су биле Славкове карикатуре сталних гостију ресторана, др Тибора Игњатовића, Меде Ливца, боксера Сретеновића, кафеџије Петра Стајића, Лазе Браћана, др Иве Пандурова... Стојан започео поручивање, Душа је стајала мирно као испред генерала, записивала је редом. Када је мислила да је поруџбина завршена, она крену на извршење, али Стојан је зауставио: „Чекајте, чекајте, молим вас. Дајте свим гостима у кафани пиће од мене.“ Ја га погледах. Схвативши да ме је његов поступак зачудио, он се окрену према мени: „Драги Стојане, ја ретко носим новац са собом, сада сам понео“.

МОКРА ПЛАВА КОШУЉА

Стојан Трумић је сликао ликове из окружења, сликао је своје колегинице, Живану Костић професорку психологије, Лепосаву Ристић професорку српског језика, сликао је библиотекарку Миру Влајковић... Дружио сам се са њим, ишао сам чак и у сликарску колонију са њим. Тамо, у Делиблатској пешчари, цртеж ми је урадио Мика Обрадовић, сликар из Баваништа, Миле Ђорђевић, сликар из Панчева, урадио је један цртеж на коме смо Мома Параушић, професор панчевачке гимназије и песник, и ја. Стојана сам једном у зборници питао, онако у шали, када ће бити готов мој портрет, изненадио ме својим брзим одговором рекавши да он већ ради на томе, био сам врло збуњен његовом изјавом, наравно да ми је то годило, још једанпут сам му то споменуо, а он ми је рекао: „Позваћу вас, не брините, драги Стојане“. Не знам колико је времена прошло од тада, можда месец-два, и једног дана Стојан ме заступи и упита: „Драги Стојане, да ли бисмо сутра могли да радимо портрет?“ Био сам одушевљен. Одем ујутру у заказано време код њега у атеље. То му је била и кућа и атеље, ту је и читао, ту је и слушао радио, ту се одвијао читав живот великог сликара и његове супруге, драге Јелене. Готове слике, своје, а имао је доста слика и других сликара, изванредну збирку свих најпознатијих српских сликара, држао је у једној шупи у дворишту. У тој шупи су била и дрва и угаљ. Панчевци му никада нису дали атеље, а многи његови ђаци и разна мазала одавно су добила простор за сликање. Зато су његове слике отишле у Тител. Сео сам на једну столицу, која је личила на фотелју, умазана свим могућим бојама као у сликарском атељеу. Ту ме је посадио, а он је сео на сточицу испред штафелаја на коме се већ налазио припремљен папир. Узео је четку и туш. Добио сам кафу од госпође Јелене у великој црвеној шољи, није имала дршку. Испала је Стојану, случајно, каже госпођа. У то време сам страшно много пушио, нисам испуштао цигарету, заузела је важно место на слици, као мој заштитни знак. За пола сата цртеж тушем је био готов; велемајстор потеза је то брзо и прецизно скројио ту преда мном. Чудио сам се, шта му значе оне речи радим на томе, кад је ово овако брзо завршио. „Сутра ћемо радити уље“, рече Стојан. Ова његова изјава деловала ми је некако свечано. Ујутру сам дошао у договорено време, сав радостан што ће ме портретисати велики сликар. Он ме одмери. Нисмо се ни поздравили, упита ме: „А где вам је она

кошуља?“ Претходног дана носио сам плаву кошуљу и преко ње наранџасти џемпер. „Кошуља је отишла на прање“, одговорих му, помало изненађен његовим питањем. Он наставља: „А не, не можемо да радимо“. Брзо сам схватио, сео сам у ауто и отишао кући по кошуљу. Гордана се изненадила када сам се појавио, а ја питам: где је она кошуља од јуче, па у машини за прање, одговори ми, дај ту кошуљу, молим те, па мокра је, нема везе, дај, извади жена плаву мокру кошуљу и пружи ми је, скинем чисту суву кошуљу и обучем мокру плаву кошуљу, похитам према Стојановој кући. Дошавши, он ме опет одмери и насмеја се: „Седите, драги Стојане“. Поновили смо ритуал од јуче. За сат, отприлике, слика је била готова и плава кошуља је била сува. Стојан се задовољно смешкао, прави Стеван Синђелић, каже. Тако је замишљао лик тога српског јунака. Расправили смо и шта значи оно – радим на томе. У ствари, он је студирао моју психологију и кад је све скројио, онда је својом врхунском техником невероватно брзо реализовао. Сlike су се појавиле на његовој меморијалној изложби у панчевачком музеју. Недуго по затварању изложбе, Стојан је дошао код нас, донео је слике. Стао је наред дневне собе, окренуо је круг по соби, и рекао: „Драги Стојане, овде би било најбоље да стоји“. Не чекајући коментар, извадио је из мантила чекић и ексер, закуцао је ексер и окачио слику. Ту је висила све док није убијен наш Миодраг, слику сам потом донео у Ниш, на истом је месту у соби, само у Нишу. Стално се гледамо Стојан и ја. Томе већ четрдесет година.

ХАЈДЕ ИЗЛАЗИ

Кум и ја смо позвани на ручак код његовог кума. Тај је ручак дуго одлаган, из разноразних разлога, углавном несувислих. Но, коначно смо кренули за Књажевац. Било је лепо време. Тресибаба је олистала. Сијала је као да је тога дана рођена и окупана. Кум је, за дивно чудо, возио лагано. Није му то био обичај, нису га никада упозоравале кривине на Тресибаби. Због тих кривина, које су сви процењивали као опасне, возачи би утањили и возили опрезно, тако да на планини није било удеса, није било саобраћајки. Дешавало се да се намести неки одрон, али за то је била потребна повећа киша, а и ноћ. Не знам зашто ноћ, али то се дешавало увек ноћу, можда је Господ хтео да сакрије од злих људи како се то ради, добро, да се сад не упуштамо у то, изгледа да су то била ђавоља посла. Кум је био расположен. Био је председник Народне скупштине. По његовом, ситуација је у држави била добра, али није тако било, а он је због свог положаја морао тако да тврди, почесто се и расправљао, и то жучно, доказујући да је њихов газда у праву, да је његова партија најбоља, није за то имао никакве аргументе, али човек је морао тако да ради, а није он био једини који је тако морао. Готово сви државни чиновници су подржавали газдину политику. Страх се увукао у народ, сви су ћутали, а власт је мислила да је то подршка, заборавили су шта је говорио отац, господар Србије, на извештај његових доглавника да народ ћути, он је издавао само једну наредбу – попуштај. Али ови нису ништа научили из историје. Дочек и ручак су били изванредни, домаћини љубазни, јело се и пило преко мере, предвече се некако наканисмо да кренемо, онако припити. Предложих куму да свратимо до пицерије, да видимо кога има, он и не трепну, окрену ауто, па право пред пицерију. Док си рекао пиксла, друштво се створило. Сви су хтели да часте, са сваким да се поздравиш и попијеш, стаде поноћ, а дискусија о стању у држави, све жешћа, на ивици свађе, не зна се ко се с ким убеђује, ко се с ким свађа, сви нешто доказују, надвикују се, псују сами себе и друге, онако неодређено. Кум и ја почесмо да се поглеђујемо, кроз кафански дим као кроз маглу. Коначно, око два после поноћи, кренусмо. Расправа се настављала и уснут. Видим, доћи ће до свађе, реших да дискусију прекинем и рекох куму: „Стани овде“. Он се успротиви. Помислио је да бих ја тако припит кренуо пешке, па да мора шумоглавог да ме вија по планини усред ноћи. Наставих са притиском: „Стани,

кад ти кажем“, рекох му повишеним тоном. Он ме гледа, нашао се у чуду, полако прикочи, ја се окренух према њему, избечених очију, рекох му: „Хајде излази, треба да мочамо“. Он се насмеја и рече: „Е, ал’ си ме уплашио, овако ме нико у животу није зезнуо“. Кад смо то завршили, тако олакшани и релаксирани, брзо смо стигли у јужну престоницу, у Ниш.

ТАШНА И МАШНА

Код газде су позвани ректор и директор. Први је постао ва-рошки шеф партије, а други је био шеф фабрике дувана или, како је мештани називају, Монопол. Фабрика је била важна из много разлога, најважније је било да је правила паре. Због рата који је беснео на нашим просторима, цигаре су биле насушна потреба нервозних и преплашених људи, пушиле су и жене, залудни психолози су приметили да је на улицама све више деце која пуше и пију, цигаре су дотурали и војницима који су их гутали и када нису били у рововима, затвори су били препуњени и затвореници су бесомучно пушили, цигаре су биле потребне и за шверц, који је текао у више смерова, цигаре су шверцоване на тамо и отуда, цигаре су попуњавале буџет, из продаје на црно финансирала се владајућа партија и разни други подземни послови. Да ли је краљ зато правио Монопол? Данашњи газда, чији син је био специјалиста за шверц цигара без царине, један од партнера био му је син шефа полиције, зна где су паре. Зато је и позвао директора Монопола, али да не би он сам путовао, да му успут не би било досадно, газда је о свему водио рачуна, рекао је: нека пође и ректор. Тако су ова двојица били позвани. Било је и других разлога. Требало је сазнати шта се у провинцији дешава. Какво је расположење народа. Газди су за то увек биле на располагању бар две-три групице. Сви су олајавали једни друге. Улагивање и трач, обавезно. Борба за милост господара била је окрутна и бескрупулозна. Трвења групица нису јењавала. Сви су извештавали газду о раду оних других, а спомињали су узгред и свој рад. Газда их је подстицао, тако да је сваки од тих доушника мислио да ће он сутра већ доћи на чело провинције. Свакоме од њих је говорио: ти си ми најпозданији човек, ти си стуб провинције. И снабдевање газде ексклузивним јелима и пићем није било за занемаривање, и цигаре су биле важне, и те како. Газда је, као и његов узор, у ствари поштеније би било рећи да му је жена изабрала узор, волео кубанске цигаре, које се наравно нису производиле у Монополу, али газда није могао због рата, и због других неких интимних разлога који нису за изношење, да путује у иностранство, а ректор је могао. Кубанске цигаре је волео да пуши пред страним дипломатама, био је убеђен да му се они диве и да му завиде. Увртање цигаре, да ослушне пуцкетање, а био је наглув на оба ува, мирисање, подсецање и паљење цигаре, потом отпухивање које је сатима увежбавао

пред пријем сваког дипломате, и увек испочетка. Мислио је да им пркоси, а шта су они њему мислили то смо ми после искусили. Волео је да пијуцка чивас. Стално је био гасиран. Видело се на телевизији кад је држао говор испред кафане, био је црвен као булка. Ректор му је донео чивас и кубанске цигаре, од чиваса се једва одвојио, волео га је више него рођену мајку. Директор му је у име радника Монопола и у своје лично име донео златну табакеру, златну муштиклу, златан сат, златну дугмад за кошуљу, златно наливперо, све је то било спаковано у једну лепу кожну ташну. Церемонији предаје поклона присуствовао је газдин шеф протокола, али да би постигао интимнију атмосферу, газда кобајаги није поштовао протокол како би се ректор и директор отворили до краја. Газда је наредио да отворе једну боцу чиваса који је ректор донео и да донесу лед. Узео је ону кожну ташну што му је поклонио директор Монопола и пружио је ректору: „Узми, ректоре, ово, требаће ти, ја не могу нигде да путујем“. Директор Монопола се обрадовао, мислио је да им газда враћа поклон. Састанак је завршен без закључака и без писаних трагова. Договорено је колико пара Монопол дугује газди, тј. држави. Кад су кренули, директор похвали газду и рече ректору: „Дај ми ту ташну“, а овај ће њему: „А коме је газда поклонио ташну?“ Директор га одмери и љутито закључи: „Дакле, теби и машна и ташна“.

ПИЈУ ПА СЕ ЗАПИЈУ

Пре неколико дана умро је мој пријатељ проф. др Драган Станимировић, угледан правник и социолог. Ево једне анегдоте коју ми је професор испречао, а коју је он чуо од неког Мацакање. Наиме, професор је заказао једном приликом испит за десет сати, али је закаснио, дошао је у дванаест. Тамо га је дочекала љута асистенткиња, као да је мочала на осе, и каже му: „Професоре, колико је сати? Рекли сте да испит почне у десет сати.“ Он јој рече: „Колегинице, испит почиње када дође професор“, али она наставља: „Да, али, сада је дванаест сати“. Када му је дошло до гуше, он одвали: „Зајебо сам се“, а она: „Ију, професоре“, док је он настављао тихо и смирено да јој објашњава разлог закашњења: „Знате, колегинице, ови пију, пију, па се запију“.

20. 2. 2013, Смедерево

НАЈЈЕФТИНИЈЕ

Мој професор Светозар Милић и ја, враћајући се из Новог Сада, због гужве у возу кренули смо према бифеу воза, није било места за седење. Често смо путовали возом због рестрикција у продаји бензина, а у то време у нашој држави било је свакаких рестрикција, рестрикција струје, рестрикција меса, рестрикција млека... Воз је био много комфорнији од аутобуса, у аутобусу ако ниси на првом или на задњем седишту не можеш нигде да сместиш колена, тесно је, као да су аутобуси прављени само за мале људе, за кикирезе. Но, главни разлог нашег заједничког путовања је био тај да смо успут могли да размењујемо мишљења о разним математичким и филозофским проблемима, којима смо се професор Света и ја бавили. Често смо објављивали заједничке радове. Био сам млађи, амбициознији и вреднији, а професор искусан научник, образован, прави ерудита, онакав каког сам ја замишљао. Јасно да сам ја профитирао путујући са професором.

У бифеу је било много људи, много се пушило. Просецајући дим, набасасмо на Брану и Ацу, познате српске песнике и београдске бојеве, сви смо се обрадовали сусрету, било је грљења и љубљења, по српском – три пута, знали смо и ми и они да ће пут до Београда бити кратак. Згурасмо се поред шанка и поручисмо пиће. Уобичајена питања при таквим сусретима су одакле путујете, докле идете. Света и ја им рекосмо да се враћамо из Новог Сада где смо тада радили на ПМФ-у и узвратисмо питањем: а ви. Они нам одговорише: „Не идемо никуда. Како? Тако, ту смо ми од јутрос, овде је најјефтиније.“

МОЈ ШОФЕР

Возач је био Зоран Аранђеловић, универзитетски професор и политичар, у том моменту председник Народне скупштине, а путници, Сава, ујак његове жене, и ја. У то време био сам председник Скупштине општине Књажевац. Путовали смо за Књажевац, Зоран је иначе добар возач, али увек вози брже него што је дозвољено. На уласку у Књажевац, у циганској мали, увек је полиција постављала радар, јер је на том делу пута брзина ограничена, свега четрдесет километара на час. Наш ауто се кретао брзином од око сто километара. Наравно, зауставља нас полиција, узима возачу исправе, личну карту, возачку и саобраћајну дозволу. Почиње испитивање, полицајац смирено поставља питања: где сте пошли, где журите, друже, овде је брзина ограничена. „Знам“, каже возач и наставља: „Журимо, а нешто сам се и замислио“. „Ако сте уморни, молим вас да возило паркирате и да се одморите, тек тада можете наставити пут“, упоран је полицајац. Видим, морам да се умешам, нагнем се да ме полицајац добро види и обратим му се: „Чичин, како си ти, шта раде твоји?“ Он се мало сагну и чим ме угледа поздрави ме: „О, добар дан, председниче. Добро смо сви. Кажите вашем шоферу да не вози брзо“, пружи исправе председнику Народне скупштине и гласно да га сви чујемо рече: „Срећан вам пут“. Окрену се и оде. Преко токи-вокија се чуло: ауди, број НИ 123-456, креће се брзином од сто километара на час...

ДАЧА КОД ПАТРИЈАРХА

Данило Ж. Марковић, кога сви из милоште зовемо Дача, чувени је професор универзитета. Оснивач је неколико факултета, у Нишу, у Београду, у Врању, у Јагодини... Бавио се и политиком. Једно време је био министар просвете у српској влади. Потом је прешао у дипломатију. И како то редовно бива, кандидате шаљу тамо где они имају највише познаника, где имају велики углед. Њега су послали у Москву, јер је од раније имао врло добре везе са научницима из Русије. Имао је пријатељске односе чак и са председником Руске академије наука Јевгенијем Примаковым, који у време бомбардовања наше Србије беше и председник руске владе. Тога академика доводио је и у Ниш, па и у Белу Паланку. Но, поставши амбасадором у Москви, Дача је морао да иде од пријема до пријема, од ручка до ручка, да ручка, коктели, изложбе, пригодне прославе, обележавања разних значајних датума, а тога је у Москви било колико ти душа иште, а и Дачи то није сметало, он је волео да поједе, да попије, да се дружи са Русима, и са Рускињама, наравно, и са разним другим људима из дипломатије, из привреде, из културе, са универзитета итд. И, богами, ишло му је то од руке. Једнога дана га аташе за културу обавести да мора да се појави на пријему код патријарха московског и све Русије господина Алексеја. Пријем је организован поводом патријарховог рођендана. Тамо ће бити цео државни врх на челу са председником Јељцином, цео дипломатски кор, представници војске, верских заједница и сестринских православних цркава. Морао је и Дача да буде присутан, неизоставно. Тако га је саветовао и његов аташе за културу и информације. Дача је, као народски човек, волео да странцима поклања производе из Србије. То се странцима много допадало, а и наша власт је то одлично оцењивала. Нису се расипале паре на разне помодарске глупости. Дача је у ту сврху наредио да се дипломатски магацин снабде разним врстама ракије. Било је, што би наши рекли, да се напоји пук војске. Полазећи код патријарха Дача узне једну флашу ракије манастирке. На флаши је била слика Грачанице, чувеног српског манастира, задужбине српског краља Милутина из 1321. године. Ракија је произведена у Прокупљу, у Хисару, и нема никакве везе са Грачаницом нити са било којим другим манастиром. Дачи је било згодно да понесе ту флашу патријарху, зато што је на етикети била слика манастира. Рачунао је да ће то бити најбољи и најубедљивији поклон за

патријарха. Рачунао је и на изненађење. Мислио је да ће изненадити пријатно пре свега патријарха, потом и све присутне. Његов аташе је носио флашу манастирке. Тај аташе је био аташе за културу и информације. У ствари, то се само тако зове, не знам како се раније то звало, за ову прилику није ни важно како се зове, него шта ради. Тај се бави прикупљањем и обрадом информација, и разменом информација. Кратко, могло би се рећи, бави се шпијунажом. Информације су у ствари трачеве. Организује мрежу. Сталну или ad hoc. Е, тај врли аташе му је направио белај. Дошавши код патријарха Алексеја, где је већ било много људи, отего се ред. Дача се придружи, стаде у ред. Аташе му даде флашу и удаљи се. Кад се Дача мало осврнуо, виде да они који су испред и иза њега сви држе у рукама букете разноврсног, прелепог цвећа. Он се мало узнемири. Не иде да сада напушта ред, да излази да нарушава поредак, да га сви гледају. Разни попови и монаси, који су у тишини помагали да се тај беспрекорни ред и одржи, мували су се ту као утваре, само се однекуд појаве, не видиш ни када дођу ни када оду. Дача се освртао не би ли некога од њих видео и дозвоа да му да флашу, да се откачи манастирке. Сада кад му требају, нигде их нема, као да су у земљу пропали. А нема га ни онај његов аташе, који га није обавестио о руском обичају. Код нас, када идете у посету, мушкарцима носите пиће а женама цвеће. Код Руса није тако. Свима цвеће. Дача, крупан човек, око сто осамдест килограма, презнојавао се, може се рећи, зној је текао. Одједанпут, појави се један монах. Дача му дискретно махну и овај се одмах створи поред Даче, који му пружи флашу ракије стомаклије за патријарха. Но, Дача би запрепашћен кад монах одби да узме ракију, рекавши амбасадору: не, не, ви лично морате то да му предате. Монах се окрену и оде. Дача је остао да се зноји. Кад је дошао на ред, он честита патријарху рођендан уз жеље да дуго поживи на корист Русије и пружи му ракију гледајући га право у очи. Патријарху је једва приметно мрднуо брк, причао је касније Дача.

ГЛАВА ШЕЋЕРА

Дача је рођен у селу Дол код Беле Паланке. Оца му је убио један четник из њиховог села. За ту битангу кажу да је одробијао. Као да се човек може одробијати. Убијеш човека, па га одробијаш. Без везе! Зар није боље да прво одробијаш, ако треба и доживотно, него да убијеш човека. Као сироче, Дача је остао да живи са дедом и бабом. Деда се бавио, као и сви тадашњи србијански сељаци, политиком целе задруге, а баба је водила домаћинство и, зна се, ишла је на женску пијацу, нешто да прода, нешто да купи. Враћајући се са пијаце, увек је купила коцку шећера, за децу, да се нађе. Она су редовно чекала бабин повратак са пијаце. Чим би је угледао, шиљати Дача, лаган као перце, јурнуо је из све снаге и као вихор очас се створио пред бабом, далеко иза њега залитала је његова сестра. Баба је гурнула руку у џеп од прегаче и отуда извукла коцку шећера, коју је Дача за тили час смотао, скакућући поред бабе, као кученце. Узаман стиже и сестрица, баба је помилова по глави и рече: „Ајде, ајде, играјте се, теби ће баба да да коцкицу други пут“. Е, тај други пут, није се десио.

РЕКТОР СЕ ЖУРИ

Познати универзитетски професор и политичар Зоћа, негдашњи председник Народне скупштине, возио нас је у Манастир Св. Јована Богослова, у Поганово. Тамо смо Бане, Борко, Панта и ја сваке године одлазили на поклоњење. Увек смо, наравно, дуже време провели у кафани преко реке, преко пута манастира. Врућа погача, стари овчји сир, па врућа јагњетина, која је сваки пут била изврсна. Уз росно винце. Милина божја. Мој шофер је возио одлично. Дан је био прелеп за излет. Друштво још боље. Након успешног поклоњења, кренули смо весело пут Ниша. Шофер је имао обичај, и не само када је био гасиран, да дода гас. Али не лези враже, на уласку у Ниш, код чувене нишке Ћеле-куле, коју су српском народу Турци оставили за успомену и дуго сећање, налетели смо на радар. Зауоставила нас је полиција. Шофер је изашао да се са полицијом објашњава. У ствари, хтео је да покаже да као уважава полицајца. Мало затим, долази полицајац, поздравља ме. Извињава се, каже: каже: „Господине ректоре, ово су нови радари, тешко се брише, кажите своме шоферу да не вози брзо“. Збуњен климнух главом. Уто у ауто уђе Зоћа. Полицајац нас поздрави и ми кренусмо. Зоћа каже: „Све је у реду, пустили су ме без казне“. А ја га питам: „Како си то успео?“ Смеје се и наставља: „Рекао сам им да се ректор жури“. „Па, ја нисам ректор“, изненадих се, а он се и даље смеје и каже, онако шеретски: „Ниси, али јеси кад затреба“.

ОДЛУКА ЈЕ ПАЛА

Заврших гимназију, требало је да идем на студије. Мати ме је убеђивала да идем да студирам Вишу педагошку у Нишу. Кратко траје, две године, па да се запошљавам. Не пристајем! Она ми каже: „Синко, знаш да немамо ни пребијен динар.“ „Знам, али ја идем у Београд.“ „Добро, кад си навио.“ Једнога јутра пођем ја у општински Просветни савет, та се институција налазила у згради код чувеног бреста, понад Књажевца. Тамо је шеф била Оливера Ђуровић, моја разредна, која ми је предавала српски језик у Основној школи „Димитрије Тодоровић Каплар“. Куц, куц, и уђем. „Добар дан“, а Оливера, која ме је добро познавала из школе, а и овако, јер смо се њен старији син Миодраг и ја дружили и често сам боравио у њиховој кући, „Којим добром, Стојане?“ Канцеларија беше повећа соба и било је тамо пет-шест чиновница. „Дошао сам да питам за стипендију, чуо сам...“, а она ме прекину: „А шта ћеш ти то лепо да студираш?“ „Филозофију“, промуцах. У том тренутку настаде смех у канцеларији, мени се чинило, урнебесни смех, завртело ми се у глави, вртела ми се цела канцеларија, оне чиновнице су се смејале, као махните, нешто су и добацивале, не знам да ли мени или међу собом, био сам тотално збуњен њиховим смехом, прави сметењак. Једва се приберем и питам: „Шта се смејете?“ А једна, као да је она ту нешто, обрати ми се онако као прави општински пацов: „Сви би ви нешто да филозофирате, неће нико ништа да ради“. Оливера се благо смеши, као да ништа није чула, и наставља своју причу: „Нема стипендије за филозофију“. „А за шта има?“ „Има за математику и физику.“ „Добро, онда, студираћу математику.“ Оне женетине се некако смирише, Оливера ми даде неке папире да испуним и сутра да донесем. Одлука је пала. Отишао сам на радну акцију, Јадранска магистрала, код Бијелог Поља, то је тада било у нашој држави, да зарадим ципеле.

ОД ЖЕЛЕЗНИЧКЕ СТАНИЦЕ ДО СОБЕ 704

Документа за упис на факултет дао сам једној Књажевчанки. Као, био сам сигуран да ће ме она уписати, а и познаје ствари, већ је била у Београду неколико година, студира ли, шта ли ради тамо, нисам ни питао. Под јесен, када сам се вратио са радне акције из братске Црне Горе, запутим се у Београд. Сиђем из воза, народ иде, ја за њим. Изађосмо из станице, све бљешти, све шарено. Само гледам, као сви провинцијалци. Пренух се и почех да се распитујем за Џервиново стовариште, нађем га, одмах преко пута оне поште што је ту близу железничке станице. Ту је она Књажевчанка, која је студирала хемију, требало да остави мој индекс. Уђем у стовариште, нађем Данета из моје улице у Књажевцу, улица Гавре Аничића, Гавра је био некадашњи командант границе на Грамади, у време Милошево. Дане је студирао пољопривреду и ту је радио у стоваришту, повремене и привремене послове, тешко је било, пара ни од куда, његов отац, ћурчија, није могао ни себе да издржава, нико не носи више кожух, па ни његов Дане. Питам га за индекс, он ми рече да је нека Књажевчанка донела неке индексе, али они су код Чеде, шефа стоваришта, он их је закључао у фиоку и отишао за Књажевац. Белај. Мајем се тако, као глуво куче, по Београду, све је лепо, лашти, само да човек има пару. Прођоше и та три дана. Пођем у стовариште да видим да ли је дошао Чеда, падају ми на ум свакаква питања, од тога да ли је мој индекс код њега у фиоци, па до онога што је сад баш морао да иде у Књажевац, да ли због фирме или због жене. На улазу у двориште стоваришта, које је било обична каљуга а ту такоређи у центру Београда, сретох Данета, он ми само климну главом, то је значило да је Чеда дошао. Куцнем и не чекајући одговор, дакле, нисам послушао како ме је мати учила да сачекам да се изнутра чује: да. Уђем. Чеда подиже главу: „А стигао си“, рече и поче да пребире по гомили зарђалих кључева, не би ли нашао онај који отвара фиоку од његовог канцеларијског стола, на коме се све радило, ту су писали, ту су ручавали, свашта се ту радило. Док је тражио фамозни кључ причао ми је како га је саветовао његов шеф, који је ту рајзовао по овој канцеларији и на овом столу, говорио је: „Чедо, синко, ако ћеш овде да нешто радиш са женама, пази шта радиш, прво закључај фиоку!“ Што је то био мудар човек, једанпут човек. Најзад нађе кључ, муну га доле у рупицу, шкрипну бравица, Чеда повуче фиоку и указаше се индекси. „Сад да видимо који је твој“, причао је сам

са собом док је отварао индексе да види фотографије. „Ево га, што си убав бре! Ево ти га и нека ти је са срећом студирање.“ Узех индекс, захвалих се Чеди и кренух на факултет. Попео сам се пешке, уз Балканску, куд сви Турци, не постоји провинцијалац, био он студент или не, који није прошао Балканском улицом, Балкан, Албанија, Позориште, Студентски трг, и ту испод, где је била злогласна главњача, затвор, у коме су Швабе и наши уморили силан свет, ту је, баш на том месту изграђен Природно-математички факултет. Једва ућох. Гужва. У холу, чим се уђе, на једној великој табли истакнути спискови, гурају се студенти из целе државе, а највише има оних из Београда, кажу да су Београђани, а дошли, усрани, прошле године, него хајде, нека им буде, примакох се некако, буљим у списак, студенти се тискају, гурају те у ребра, таман донекле догураш по списку, онда те неко муне и мораш све испочетка, изгуби се ред, завезе ти се пред очима, најзад нађох своје име, средње слово и презиме, а поред њега пише сала 704, коју су студенти звали коњушница, а профа који нам је предавао аналитичку геометрију говорио је да она то није била док ми нисмо дошли, када сам угледао своје име и онај број 704, мени се оте: мајку му, ова зграда има седам стотина и четири собе. Око мене се провали смех Београђана, оних што су дошли у Београд пар дана пре мене, измакох дупе и кренух да тражим салу 704, била је, још увек је тамо, на седмом спрату, четврта учионица. Занимљиво је да сам после неколико година, када сам дошао у Париз на специјализацију, зачас, врло лако, нашао Плас Жисије, Универзитет Пари VII и кабинет професора Гистава Шокеа, за кога ми је препоруку написао лично његов школски друг, наш чувени математичар, професор Ђуро Курепа.

МИТРОВСКЕ ЗАДУШНИЦЕ НА БРДУ ЈЕВИК ПОНАД КЊАЖЕВЦА

Ову причу није ми као оне раније испричао Цоне. Он је био присутан. Заједно смо је слушали када ју је причао Вилотије Савић Лоте, бушач за дубинско бушење у Тимочким рудницама угља, из сврљишког села Бурдима, чији је отац био Драгољуб Савић, Љуба Ћоса, граничар, такође Бурдимац, а Живка, Љубина жена је од Вучића из Гушевца.

Ови сада причају разне искривљене и нетачне ратне приче. Утркују се ко ће наћи уверљивијег сведока, то значи да је на већем положају, који би потписао да је тај и тај био у рату против окупатора. А тих ратника је било врло мало, али су зато измишљене нове категорије, симпатизер, помагач, достављач... Праве ратнике видели смо октобра, када је протутњала силна руска војска. Од тада до данас само су се умножавали борци, па и сведоци, тако да су се до смрти маршала накопиле дивизије и дивизије, и четника и партизана. Четници и партизани су наставили рат и после рата. Рат се води и дан-данас, само су се средства променила, а и методе борбе и стратегија и тактика. Главне методе су: отимачина, подметачина, олањавање, олајавање, пребројавање, заседе, заседања... Свака од ових метода је најглавнија, а тек њени актери, од којих је сваки и на једној и на другој страни, зависно од тога ко превлада. Дешава се да неког момента сви буду партизани, а већ за неколико месеци све се истумба, па су сви четници. Једу и пију заједно, веселе се заједно, иду заједно на освећење споменика браћи која су изгинула у свим могућим ратовима.

Срећом, рањен сам на Сремском фронту. Ево, овде кроз браду ми је прошао метак, онда су ме пребацили у руску болницу у Вршцу и тако сам остао жив. Из нашег села су сабрали више од стотину момака. Са Сремског фронта вратили смо се само Лека и ја. За време рата неки од њих су се крили по подрумима, по појатама, у земунцама, неки су као били у неким војскама. Дrajини, пољска стража, партизани, љотићевци, недићевци... све гологузија. Наиђу тако и саберу нас, поведу нас и до суседног села сви се разбеже. Изем ти војску. Први пут сам видео војску кад су Руси дошли. Испод њих се и земља тресла. Стигнем некако до Књажевца, рат се завршио. Тако су рекли. Стиже и зима. Богојављање, Свети Јован. Обучем нове дреје и кренем у цркву да пресечемо колач. Такав је ред. Слава. Таман сам се вратио, кад дођоше они наши. Кажу: „Друг Вилотије

Савић“, видим да је нешто озбиљно. Помислих да је опет мобилизација, а онај мршави само сева очима, каже: „Пођи са нама“. Кренусмо у КНОЈ – знам где је, како не знам, сад је тамо музеј, одмах изнад цркве. Уведоше ме у подрум. И сад ће онај мршави: „Је ли, Вилотије, шта тражиш ти тамо?“ „Где?“ „Питам.“ „Знаш ти где си био јутрос.“ „Па у цркву.“ „Па тамо.“ „Па знаш ти зашто се иде у цркву?“ „Носио сам колач, слава.“ Кад ме отпозади удари онај дебели у тил, све звезде сам избројао, као да ме је тенк ударио. „Слава кажеш?“ А ја га као питам, кобајаги, само да кажем нешто: „Шта хоћете бре ви од мене, комесар је говорио све време рата да ће бити демократија?!“ Добро су ме измлатили. Нисам смео ником до данас да кажем. Прошло је педесет година. Од комесарових прича ништа није било. Чуо сам да су га отерали на Голи оток – не знам где је то, мора да је далеко. Није се још вратио отуда. Избацили су ме тако изубијаног, скинули су ми чин. Пре рата сам био пинтер, а сад су ме избацили на улицу. Прихватим се ту код Николе кафеџије да чистим кафану... Мора да се једе.

Његов син Славиша, мој брат и ја на Митровске задушнице стојимо поред споменика на коме пише Надица и Вилотије Савић. Палимо свеће и спомињемо наше врле родитеље. Источно православно гробље у Књажевцу. Чудно, православно, али има и западно! И оно је православно. Гробље отишло у висину. Стигло до борове шуме. Шума се црни. Види се издалека, црна, мрачна, а види се издалека, не зато што сам је ја са младим горанима садио, него што су ту сахрањени наши сељаци које су наши стрељали. Када су их ослободили од окупатора, решили су да их ослободе и од живота. Брат ми каже да су пре неку годину поставили крст, тамо са оне стране, али од преко осам стотина стрељаних сељака, Торлака, нема ниједно име. Погледам пут борове шуме, а она црна да црња не може бити, зацрнила брдо Јевик понад Књажевца.

Настављам причу коју ми је Лоте причао. С времена на време из Београда је долазио у обилазак републички милицијски главешина Роде, који је био пореклом из овог краја. А сељаци, они који су били у затвору, а и они изван затвора, су шаптали: дошао је Роде, а они други су понављали: значи, пак се празни затвор. Тај ехо не умину, доспе и до нас. Ко зна докле ће нас походити.

Изгледа да је то српски усуд, не знају се имена жртва, а зна се име зликовца. Ми, који смо као десетогодишњаци садили борове, нисмо знали да су под нашим ногама српски сељаци, Торлаци, стрељани за пример. Дакле, ни због чега. Још носимо

на петама земљу са Јевика, борови још шапћу. Не зна се шта се чека, да ли хук борова или земља са Јевика да нас стигне! Близу смо. Поздрављамо се са Надицом и Вилотијем, идемо да запалимо свеће код Миодрага и Гордане. Палимо, палимо, зато што се све угасило.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Стојан Богдановић је рођен 1944. године у Великом Боњинцу, Бабушница. Основну школу и гимназију завршио је у Књажевцу. Студирао је у Београду, Паризу и Новом Саду. Доктор је математичких наука. Пише поезију, приче, есеје, афоризме... Објавио је књиге: *Биг Бен*, песме (Београд, 1977), *Одлазим а остаје нејасно*, песме (Крушевац; Књажевац, 1990), *Зна се*, песме (Ниш, 1991), *Црна рупа*, песме (Зајечар, 2003; Ниш, 2004), *Господар*, песме (Ниш, 2004), *Човек песма*, песме (Врање, 2007), *Бдења и буђења*, песме (коауторска, Сврљиг; Књажевац, 2010), *Трунке*, кратка проза (Панчево, 2011/2012; Књажевац, 2011), *О да*, песме (Књажевац; Београд, 2013), *Криво дрво*, поема, (Ниш, 2014), *Криво дрво*, песме (Књажевац, 2014), *Сабране песме*, (Књажевац, 2014), *Обзнана*, афоризми (Ниш, 2014), *Ода Господу*, песме (Ниш, 2014). Песме су му превођене на енглески, француски, румунски, италијански, грчки и пољски језик. Уредник је у часописима *Бдење* и *Исток*. Почасни је грађанин Књажевца. Добитник је награде *11. јануар*, највећег признања града Ниша.

САДРЖАЈ

Драгослав Живковић у шест слика.....	3
1 Иста улица.....	3
2 Да вас испратим.....	3
3 Куче.....	3
4 О имену мојем и његовом.....	4
5 Па што вас ми водимо.....	4
6 Непознати.....	5
Феникс.....	6
Сулундари.....	7
Јел' вам боље.....	9
Ну, гос'н Митриновић.....	12
Перица.....	14
Чау чау.....	16
Иди код фотографа.....	17
Разговор са Чупоном.....	18
Чича у Црној Гори.....	19
Београдски сељаци.....	20
И то мора неки да ради.....	21
Шахт.....	22
Прилози за биографију Веселина Илића.....	23
1 То сам хтео.....	23
2 Фотографије и Учитељски дом.....	24
3 Мурца и Мика.....	25
4 Одузимање часова.....	27
5 Последњи пут.....	27
6 Backstage.....	28
7 „Бдење“.....	29
Слика за личну карту.....	31
Титин мед.....	32
Алхемичар Николча Керла из Великог Боњинца.....	33
Вукашин Лозанић још показује смер.....	36
Дванаест професоре.....	39
Дужина текста.....	40
Гадафи.....	41
Црни шешир.....	42
Судњи час.....	43
Панцири.....	44
Нова година.....	46
Новац.....	47
Мокра плава кошуља.....	48
Хајде излази.....	50

Ташна и машна.....	52
Пију па се запију.....	54
Најјевтиније.....	55
Мој шофер.....	56
Дача код патријарха.....	57
Глава шећера.....	59
Ректор се жури.....	60
Одлука је пала.....	61
Од железничке станице до собе 704.....	62
Митровске задушнице на брду Јевик понад Књажевца.....	64
Белешка о писцу.....	67

Стојан Богдановић
КРАТКЕ
Прво издање, 2015.

Главни и одговорни уредник
Владана Стојадиновић

Уредници
Владана Стојадиновић
Слађана Јеремић
Љиљана Павловић

Издавач
Народна библиотека „Његош“, Књажевац
www.biblio-knjazevac.org

За издавача
Владана Стојадиновић

Ликовно-технички уредник
Александар Цветковић

На корицама
Драгослав Живковић, *Месечина*, уље на платну, 2014
Фотографија аутора: Мирко Станимировић

Штампа
Службени гласник, Београд

Тираж
300

ISBN 978-86-87537-57-6